

ISSN 2217-2017

UDK 82

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

Година XI Број 26

јул – август – септембар 2020

Алма

ИЗДАВАЧ

Алма

Молерова 62-А, Београд

011/2437-204

www.alma.co.rs

www.alma.rs

УРЕДНИШТВО

Ђорђе Оташевић

(главни уредник)

Миљурко Вукадиновић

Милутин Ђуричковић

Милица Јефtimiјевић

Лилић

КОРИЦЕ

Дејана Јовановић

ФОТОГРАФИЈА

Михаела Кравич

ШТАМПА

„Пресинг“, Младеновац

Данко Стојнић: „Школски рад“

Књижевни преглед излази четири пута годишње,
у два издања – штампаном и електронском.

Имејл адреса: knjizevnipregled@yahoo.com

Претплата за 2020. годину (за штампано издање): 3.200 динара. Текући рачун: 205-39745-66 код Комерцијалне банке, Београд. Код претплате ставити назнаку „За Књижевни преглед“.

САДРЖАЈ

О КЊИГАМА

Ранко Павловић: ЈЕДНОСТАВНОСТ ПРИПОВИЈЕДАЊА (<i>Дневник Леоне Југин, Здравко Згоњанин Баћо</i>)	6
Верица Тадић: (СИМБО)ЛИЧНИ МЕАНДРИ У ТОКОВИМА ДРУШТВЕНЕ СВЕСТИ (<i>На видику згаришта, Владимир Кирда Болхорвес</i>)	9
Иво Мијо Андрић: ЖИВОТНИ КРУГОВИ НА ВОДИ (<i>Кругови на површини, Милан Рупчић</i>)	16
Милојка Бандука Јововић: ИМЕ КРСНО (<i>Ивицом понора, Данијела Нела Јовановић</i>)	19
Андреа Беата Бицок: ПЕВАЊЕ, ПРЕ И ПОСЛЕ СВЕГА (<i>Осматрачница 21. века, Санда Ристић Стојановић</i>)	21
Милорад Дурутовић: АРХЕТИП МАЈКЕ У ПОЕЗИЈИ ЈАСМИНЕ МАЛЕШЕВИЋ (<i>Легенда о мајци, Јасмина Малешевић</i>)	25
Искра Пенева: НА РУЧКУ СА ЖИВОТОМ (<i>На ручку са животом, Милена Дрпа</i>)	28
Владица Радојевић: ГДЕ ЈЕ ГРАНИЦА? (<i>Гранични превоји песме, Дејан Богојевић</i>)	31

ИЗ НОВИХ КЊИГА

Перица Јокић: Маскенбал на жицама	34
Сенахид Незировић: Јагма : роман	36
Вукашин Нишавић: Кёркура	38
Данко Стојнић: Нематеријални остаци	40
Драгица Миленковић: Читанка : приче	42
Лела Милосављевић: Ревакцинација	44

ИЗ РУКОПИСА

Еден Соријано Тринидад: <i>O palad</i>	47
Данило Марић: <i>Надземаљац на земљи : роман</i>	49
Гордана Петковић Лаковић: <i>Београд у мени</i>	50
Дејан Богојевић: <i>Непрекидна несаница поезије</i>	51
Анђелко Заблаћански: <i>У трену век</i>	53
Славомир Васић: <i>Друштвени крем</i>	55

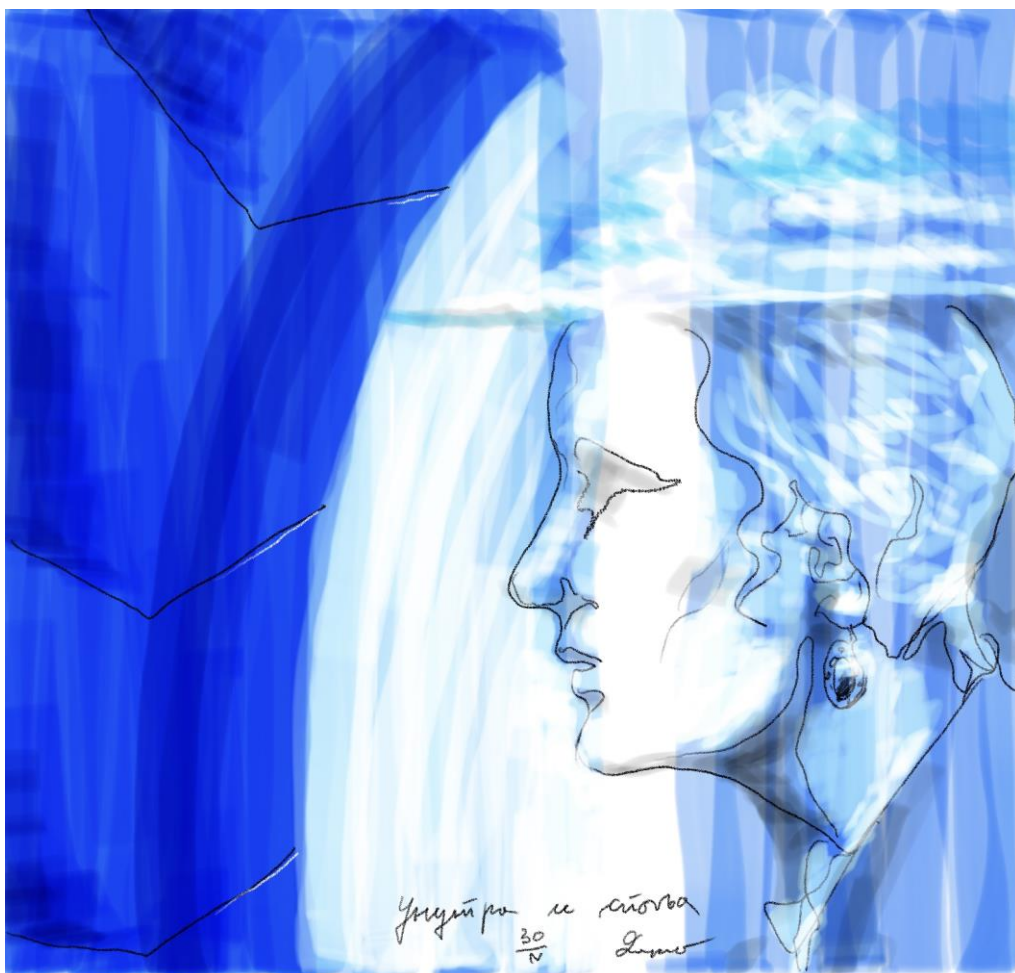
НОВИ ГЛАСОВИ

Јелена Костић: <i>Плави мост</i>	58
--	----

ПРЕВЕДЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Фрања Аркадијуш: <i>Риба бачена на песак</i> (Превела Олга Лалић-Кровицка)	60
Станка Бонева: <i>Ја сам вода</i> (Превео Милан С. Димитријевић)	62
Елиза Сегует: <i>Расположење</i> (Превела Олга Лалић-Кровицка)	64
Васиљ Терешчук: <i>Чобаница рибе</i> (Превео Јарослав Комбиљ).....	66
Шандор Халмоши: <i>Ora et labora</i> (Превела Јоланка Ковач)	68
Ирена Цилик: <i>Мој плес</i> (Превео Јарослав Комбиљ).....	74
Ондреј Каламар: <i>Кишобран сломљеног срца</i> (Превео Александар Чотрић)	75

О КЊИГАМА

Данко Стојнић: „Унутра и споља“ (2020)

Ранко Павловић

ЈЕДНОСТАВНОСТ ПРИПОВИЈЕДАЊА

(Здравко Згоњанин Баћо, *Дневник Леоне Југин*, Београд: Свет књиге, 2020)

Дословно слиједећи смисао наслова свог кратког романа *Дневник Леоне Југин*, Здравко Згоњанин Баћо своју главну јунакињу хронолошким поступком води кроз живот од тренутка када завршава стране језике на Филозофском факултету у Сарајеву па до добијања сина у Риму, гдје се доселила с мужем, амбасадором Пољске у Италији. Наравно, баш онако како то дозвољава форма дневничког биљежења, а и композиција романескне структуре, писац Леону враћа у Тузлу, гдје је рођена и провела вријеме до студија, прати њену активност у планинарењу, њеној великој љубави, води је на Јадран... Узимајући и за свој животни кредо мисао француског професора Жана, с којим се упознала приликом боравка у Паризу, да је „будућност линија по којој се треба кретати, а прошлост остаје само као сјећања“, она се често присјећа онога што је проживјела да би на основу тога планирала будућност.

У животу Леоне Југин, коју је аутор веома пластично извајао, до те мјере да читаоцу постаје сасвим блиска, као неко с ким се свакодневно сусреће, нема готово никаквих ломова, а придода ли се томе једноставност приповиједања каква се ријетко среће у савременој прози, то ће читаоца увјерити да је пред њим роман писан с намјером да макар мало оплемени суровост живота коме је свијет у посљедње вријеме на разне начине изложен. Згоњанин свог читаоца увјерава да има смисла у животу тражити зрнца радости да бисмо могли и другима да их дијелимо, јер у томе и јесте смисао битисања. При томе ће читалац посегнути и у дубину сопственог бића, осјетити потребу да сагледа и свој животни пут и да провјери колико је доброте дијелио с другима. Изузимајући једног „напасника“ који, током њеног боравка у Сарајеву, љубавним понудама прогони Леону, сви јунаци ове приче су људи отвореног срца, спремни да схвате друге, испуњени посебном врстом емпатије.

Наративна нит овог романа је једноставна, без чворова које би читалац морао да развезује и без рукаваца који би га могли одвести даље од окоснице приповиједања. Нећемо, наравно, овдје препричавати садржај,

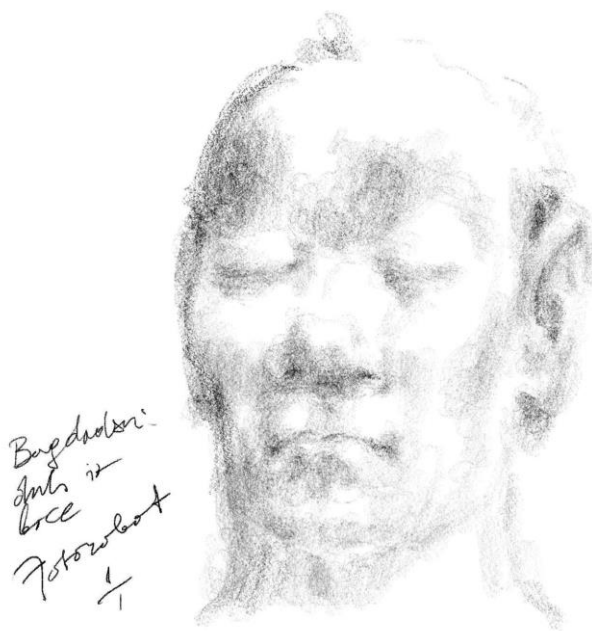
него ћемо се само задржати на оној сужејној линији која нам говори како је Леона Југин по завршетку факултета добила мјесто преводиоца у Скупштини града Сарајева, да би ускоро постала шеф кабинета градоначелника Стефана. Након што је случајно упознала свештеника Данила са Црногорског приморја и пошто их је повезала нит доброте, одлази у Будву и на Свети Стефан да проведе годишњи одмор. Стиче се утисак да је аутор једноставно осјетио потребу да читаоца упозна са чарима овог дијела јадранске обале и Бококоторског залива (јер ће се обрети и у Котору) и са људима добре воље које је сусретала, јер се не налази други мотив за овај „излет“ из основне приче. Њени родитељи су љекари, отац кардиолог, мајка гинеколог, и они ће из Сарајева отићи на једну клинику у Паризу, па ће их Леона тамо посјетити када буде са делегацијом Сарајева боравила у главном граду Француске, гдје ће упознати и неке људе који ће остати дубље урезани у њено памћење. Посјећујући често баку и пријатељицу Анастасију у Тузли, сусреће се с пољским инжењерима геологије у руднику соли и са пољским амбасадором у Београду Павелом Зајацом који их посјећује. Ту ће једна искрица љубави подстаћи Леону да се пресели у Београд, затим да се вјенча са Павелом у његовом родном градићу крај Варшаве, а потим да оду у Рим гдје се, вијешћу да ће добити сина, завршава радња овог романа, заправо вођење дневника Леоне Југин.

Здравко Згоњанин зналачки карактерише актере своје приче, не опишујући их него их портретишући њиховим поступцима и начином размишљања. Главна јунакиња је млада жена која живи у држави за коју се још није могло са сигурношћу тврдити да је на издисају. Она је ведра, сналажљива, с лакоћом прихвата промјене, стиче се утисак да се подједнако она и живот саживљавају једно са другим. Куд год се креће, с ким год се сусреће, она сије оптимизам, толико потребан данашњем човјеку да лакше искорачи из безнађа које му прилике намећу. Утискујући у њу обиљежја успјешне дјевојке свога доба, писац не занемарује ни портретисање других ликова, па ће читалац, и дуго након читања романа, памтити Павела, свештеника Данила, Леонину пријатељицу а касније куму Анастасију, баку Станију која је стуб породице и породичне куће мада није у жижи збивања, Леонине и Павелове родитеље, градоначелника Стефана и друге.

У тежњи да што прије задовољи читаочево знатижељу, Згоњанин правовремено саопштава све битне информације, а да би прича текла без икаквих препрека, ослањајући се на традиционални стил српских реалиста, не избјегава фељтонски, па ни репортажни начин приповиједања у појединим дионицама. У томе му понекад промакне и понеки „истрашени“, „изексплоатисани“ израз, па тако његови јунаци говоре о некоме бираним

ријечима, Париз је приликом готово сваког помињања град свјетлости, море је на више мјеста бисерно, зна покатакд нешто да се издешава, много тога се догађа у породичном дому, у брачној заједници је животна сапутница... Све то, међутим, потискује у други план већ споменута једноставност приповиједања, јасност мисли, изразита проходност реченице, природност дијалога и, посебно, чист језик, као „пресликан“ из народног говора, сасвим ослобођен страних ријечи и ираза.

Ријечју, у роману *Дневник Леоне Југин Здравка Згоњанина Баће* читаоци који воле, да тако кажемо, на једноставан начин саопштене приче из живота, добили су штиво које ће са задовољством читати и које ће вјероватно у њихово расположење додати макар мало оптимизма.

Данко Стојнић: „Богдановићев фоторобот“ (2020)

Верица Тадић

(СИМБО)ЛИЧНИ МЕАНДРИ У ТОКОВИМА ДРУШТВЕНЕ СВЕСТИ

(Владимир Кирда Болхорвес, *На видику згаришта*, Нови Сад:
Прометеј, 2020)

Сваки роман Владимира Кирде Болхорвеса је наставак тока реке која у своје сливове прима разноврсне жанрове. Магични извор ове реке је на мистичној звезди Хеутеранији. Ето, како је дивно место овај аутор одабрао за рађање *хеутеранистичко-белетристичко-хибридног венца*: низа романа, обухваћених заједничком именословном ауром, „Сневајући звезду Хеутераније”.

Континуитет рађања низа романа из једног – прворођеног, у потомство нових, жанровски и суштински разноврсних романескних сплетова, при чему је крај сваког наредног почетак следећег, симболично опонаша биолошку димензију живота.

Непрекидно смењивање почетка и краја, симболизује и прелазак из једне димензије у другу. После биолошког ишчезнућа, живот се негде наставља, кроз потомке и кроз одуховљене светове. Кроз метаморфозе се, дакле, путује до вечности.

Утопијска представа о сневаној, бољој будућности и непрекидни ток стваралачког процеса, у бити, трагички су путеви који стреме ка духовној вертикали. Уздицање ка узвишеним циљевима кроз оплеменења дела и праве идеје водиље, које, у сваком смислу, унапређују људски род, како појединца, тако и друштво, у целини, пут су до препознавања и остварења људске бесмртности, што је највећа опсесија свих цивилизација.

Интересантно је како о бесмртности размишљају и пишу разни аутори.

Ову линију, или боље рећи процес стваралачког континуитета Владимира Кирде Болхорвеса, у неком делу, могла бих упоредити са сличним стваралачким током промена и метаморфоза у магичном поетском телу „Мале кутије”, Васка Попе.

У студији о стваралаштву Васка Попе, „Фосили тајне на обелиску снова” („На хридима тренутка”, Центар за културу Гуча, 2009), баш о томе

сам писала: *Свака мала кутија колевка је за другу малу кутију, а свака нова – утерус за ембрион будуће мале кутије, тако да тај процес има континуирани ток и непрекидне метаморфозе*", а то је пут бескраја, пут вечног живота.

И у роману *На видiku згаришта*, у другачијем контексту и, наравно, са другачијим, вишеслојним садржајима трасира се пут ка бесконачним сферама.

Како и сам аутор истиче, његова литература има за циљ да понуди пут спаса читавог човечанства. Путевима одуховљења и раста сваког човека изнад оквира сопственог живота могу се створити услови за превазилажење највећих катаклизми, победити свака неправда и искоренити нељудска злодела свих облика и врста.

Ако се човеку у човеку узвиси, и ако су му водичи истина и љубав, онда је изабрао прави пут. О томе говори и један од најважнијих исказа у Болхорвесовим „Освитним принципима хеутеранизма“, који, обликован као строфа, гласи:

*Творац хеутеранизма предлаже
развијање планетарне цивилизације,
Хеутераније. Она би требало да се
разбокори на почетку трећег миленијума.
Буде ли се доиста разбокорила, у њој ће,
путем хеутеранистичке филозофије, идеологије
и акције, бити створени услови за узвисивање
људског бића, и васцелог људског рода,
те за обезбеђивање његове
врло дуге будућности.*

За испуњење тако великог циља потребно је, дакле, да се створи јединствена, планетарна цивилизација, у којој би се закони примењивали на много хуманији, праведнији и ефикаснији начин, зато што би се људски разум уздигао до надсвести која нас повезује са божанским принципима, а врлина би постала језик споразумевања на вишем нивоу. Тако би се досегла и она надсфера у којој живи и дише све што се обесмртило.

Ако елементи попут злата, сребра и сличних материјалних вредности могу бити вечни, зашто и човек то не би могао бити, ако у себе, као светлосно биће, унесе довољно племените енергије и ако се његов живот емитује кроз хуманистичке акције и хумана дела. Та три градивна елемента: светлост, оплеменења енергија и акција кроз дела за свељудску добробит, могу обезбедити дуго(вечно) трајање.

Хеутеранија је, дакле, звезда која се рађа у уметности, или тачније, коју рађа уметност, у неком утопијском погледу на свет. Она сија на књижевном небу Владимира Кирде Болхорвеса и обасјава ту утопијску територију на којој би благостање било увод у свестране облике среће. И на којој би се створили услови за унапређење људског живота у сваком облику, а пре свега, у духовном и емотивном. Синтеза оплеменењене духовне енергије и богатство емотивних процвата у рајским вртовима душе, човечанство би могли уздићи до неслућених висина.

У најновијем роману, *На видiku згаришта*, та потрага се наставља. На самом почетку, на отвореној капији за улазак у романескне дестинације, пред читаоцем се отвара простор у коме ће се проналазити одговори за бројне енигме. До одговора се долази дуготрајним путовањем кроз густе и осебујне пределе, врло импресивно утиснуте на рељефу аутобиографског глобуса. Почетак путовања најављен је у првом пасусу. Тај пасус је литерарна опсерваторија са које поглед сеже до најупечатљивијих догађаја у прошлости.

Први пасус, првог поглавља, симболичног назива: „Опрљити крила на пламичку слободе“, је провид, или боље речено, одшкринути прозор са погледом у претходне томове прозе и поезије, који су интегрални делови *хеутеранистичког-белетристичко-хибридног венца* „Сневајући звезду Хеутераније“.

Ауторов поглед је усмерен ка хоризонту минулих година које дотиче кроз реминисцентни, делимично отворени, прозор. И пред њим се нижу већ виђене слике, које ће бити поновљене и у овом роману. У фокусу је временски интервал од 1991-1993. А то је тужан подсетник на „рат који пламти на појединим просторима претходне, социјалистичке, Титове Југославије“. И на највећи пораз, у том рату, због губитка људскости, самилости и оне исконске доброте, која саму себе рађа у пресудним тренуцима.

Када завлада мржња у међуљудским односима, она прождире све што је лепо и добро и уништава вековне тековине народа, који су некада живели у заједничкој држави. После тог ратног канибализма зла које похлепно и незајажљиво гута све облике добра у људским животима и охоло и бездушно своје жртве, смрвљене, баца на крвави плочник историје, врховни вођа постаје „тророга беда – политичка, морална и материјална“ – на свим просторија бивше Југославије.

Тај подсетник је кост која спаја претходне Владимирове романе са садашњим.

У том, првом поглављу, писац образлаже своје тезе о улози књижевног дела кроз призму супротстављених мишљења разних аутора. Основна

дилема је шта књижевно дело чини великим и колики је његов утицај на друштвени живот. Објашњава како је разрешио недоумицу о оправданости писања о сопственој приватности. Углавном су то опсервације о личном животном искуству, о сусретима са другим писцима и путевима досезања оних истина о којима треба писати.

У осталим поглављима, све до завршног, петнаестог, Владимир Кирда Болхорвес мозаички слаже инсерте о најразноврснијим темама: политици, књижевности, новинарству, историји, култури, демократским принципима, источноевропским народима и њиховим писцима, пре свега руским. И, наравно, о Русинима, мањинској заједници у Војводини. Занимљив је и кратак осврт на мане и врлине Русина и балканских народа. У том поређењу рађа се једна лепа идеја, која би могла хуманизовати односе и једних и других. Синтеза добрих особина оба народа, била би, обострано, значајна.

Какву би благодет цео свет могао да очекује када би се тако, узајамно, оплемењивали односи свих народа!

У овом роману истичу се и три врсте говора: самоговор, дијалог и тријалог. Посебно су занимљиве теме у тријалогу које писац успоставља са блиским пријатељима и сарадницима Алеком Виславским и Борисом Хардијем. Делови романа су писани у и форми аутобиографског дневника.

Незамисливо би било да у оваквом роману нема и метапоетике и метапрозе, која се миксује са постојећом збиљом.

Сурова реалност, у којој се губи смисао за праведно, искрено, солидарно, осећајно, саосећајно и хумано, за емпатију у свему и према свим људима, просто иницира потребу за проналажење неког другог света, света у коме ће сваки човек живети боље и бити срећнији. Иницира васкрсавање кроз нову ренесансну промену, кроз препород у духовној и емотивној узвишености. Може се то назвати сном или утопијом, али тај сан би могао и постати достижан.

Блиско ми је веровање неких цивилизација да је наше родно место записано у звездама. И да се, након биолошког ишчезнућа, кроз енергетски запис душе враћамо у места рођења, што би значило да нам је обитавање на Земљи само привремена дестинација и да је наша права и трајна отаџбина звездано сазвежђе.

Наша тела су корице књига у којима наш живот оставља тај енергетски запис душе. А записи душе су света тајна која се преноси с колена на колено и путује кроз све просторе и сва времена. Зато је тај запис неуништив, а кроз њега и људски живот, али онај људски живот који није, услед разних искушења остао обездушен, и тако изгубио свој свети смисао живљења и живота.

Аборицини верују да смо на ову планету допутовали из сна, па сходно томе кроз сан се и враћамо у нови круг, у неки нови живот.

Владимир Кирда Болхорвес верује да није довољно веровати у лепшу будућност ако је нисмо сами осмислили, тако да буде видљива, јер митске представе су веома важне и потребне, због мудрих и маштовитих поука и порука, због идентитета неког народа, али без стваралачког активизма није могуће створити ту бољу будућност.

Зато је за стварање лепше и хуманије будућности на неком замишљеном географском простору, у којој би се могло обезбедити све оно што у релном животу недостаје или га нема у довољној мери: благостање, неизмерна људска срећа, пријатељство искрености и поштовања, развитак науке и унапређење у свим областима живота. За испуњење таквог циља, тврди писац, потребно је да „носилац хеутеранистичке акције, идеја (и) филозофије буде хеутеранистички покрет“ који би деловао у сваком делу „хеутеранистичке заједнице од локалног до врховног државног (друштвеног) нивоа“.

Сву Кирдини романи, па и овај најновији, додирују то метафизичко небо, али су чврсто везани за животну реалност, за живу збиљу, из које извире непресушна река мноштва догађаја, који условљавају извесна друштвена кретања, историјске спознаје, анализе и самеравања свакодневице, праћењем токова подсвесних меандара. Ту су, наравно, пре свега, и (симболични) меандри аутобиографског тока.

Најтачније би се могло рећи да нам роман „На видiku згаришта“ обелодањује неприкосновену ИСТИНУ, која сведочи о стварним догађајима, турбулентним збивањима, о губљењу личних идентитета, али и храбрости и достојанству непоколебљивих бораца за културно просветљење и бораца за општи прогрес. Светионици у сваком народу су умни људи. Његош, Гете и други велики песници и културни ствараоци, наглашава писац, више од свих доприносе угледу сваке нације.

Све оно што је далеко од истине и врлине, све мимикрије, хипокризије и маске, испод којих се крију лажна лица, кад-тад ће пасти. Зато их треба и разобличити, ма колико то опасно и скупо може бити. Ма која се цена за то мора платити. Требало би, али људи немају увек довољно храбрости, као и што за себе каже и сам аутор, јер: боље је сачувати живу главу него пружати узалудан отпор, нарочито онда ако тај отпор не може ништа да промени. Људи о сопственим слабостима ретко када говоре и пишу отворено, а то је посебна врста храбрости, оголити себе до најтачније истине, зато и аутор овог романа, како су добро уочили тумачи његових дела, ирони-

јом, која је понекад преоштра, детектује аномалије друштва и појединца, али аутоироничним детектором открива и своје слабости.

Различите прозне и поетске опсервације које осветљава бакља истине: фактографско и филозофско; реално и надреално; аналитично и симбиотичко; индукција и дедукција; као и инсертно освежавање згодама и незгодама кроз сериозне или хуморне постулате овај роман чине вишезначним штивом. Кроз приказе политичких и социолошких односа, посебно у бурним превирањима када подаништво улази у све сфере друштвеног живота, Владимир Кирда Болхорвес слика баш оне односе, који се могу препознати у готово свим епохама.

Нема тог времена у коме се политичари, новинари, и људи других професија и занимања нису делили на часне, неприкосновене и доследне борце за истину и оне који чак ни не трепну када их истина зачуђено гледа док изговарају белосвесне лажи.

Треба напоменути да је роман *На видик у згаришта* и по питању форме необичан и занимљив. Уведен је и нови, модерни начин обележавања фрагмената и тема, које могу бити и укључене и искључене, а то је позиција ОФФ. Може бити видљиво за онога ко жели да прочита, а невидљиво, за онога ко не жели да чита књигу у целини.

Те иновације су, наравно само инсертно, налик оним формама читања текста, као што је то било присутно код Хулија Кортасара у роману *Школице*. У *Школицама* се нека поглавља могу искључити, а да целина књиге, и без њих, не губи своју суштину. А те посебно издвојене целине, могу се, по одређеној шеми, уклапати нови облик књиге.

Највеће могућности премештања и инверзија делова текста или читавих поглавља, свакако, је исконструисао надгенијални Милорад Павић. Он је направио неку врсту покретних књига, или, како је говорио, књига скулптура, које се могу видети из сваког угла.

Код Кирде Болхорвеса то су минијатурни сегменти, који немају ту могућност читања из сваког угла: уназад, унапред или унакрсно, али се могу издвојити као посебни мини-пасуси који могу да се читају независно од главног садржаја књиге. То су неке растоке и сливови у водама романеског тока.

Како се аутор бави друштвеним односима, расправе о политици су неминовне, јер политика, као што знамо, много пута је одлучивала о људским животима. И, нажалост, била узрок многих трагедија.

Људски и књижевни императив за творца монументалне романескно-поетске хеутеранистичке будућности света, је и расветљавање узрока и

последица тих трагичних збивања, кроз осврте на вековне ратове, са посебним нагласком на Први и Други светски рат.

У завршном, петнаестом поглављу, „Спаљивање прегрши траума“, аутор је кроз једну врсту личне катарзе показао како се човек може одрећи неких својих дела за која је живео и која је мукотрпним и дуготрајним радом стварао, ако је то пут надрастања себе и сопственог живота. Писац се одриче себе кроз све оно што је стварао, у шта је унео целог себе, и зато да би се ослободио трауматичних догађаја и свега оног што га је спутавало да се, у пуној мери, оствари као књижевни стваралац.

Одриче се и због тога што жели да створи нешто боље и савршеније. И да би после тог прочишћења могао да се успне на виши ниво самосвести.

Спаљивање петсто примерака књиге *Калемегдански друмови* је сувише болан чин, нека врста личне револуције, у којој, упркос великој жртви, врхуни светла мисао водиља, која са краја локалног пута (на коме су књиге спаљене), осветљава пут са „светском перспективом“.

Тако је Владимир Кирда Болхорвес кроз свој лични пример, самоспаљивањем себе у књигама, зарад себе узвишенијег, показао како би требало да се мења и човечанство и сваки човек појединачно, да би на сопственом пепелу, као Феникс васкрасао у новог себе, спремног да за добробит људске заједнице стално васкрсава у бољег себе.

То је и сликовит пример како се бира пут за лични прогрес. Следећи логику дубокоумног проницања у све поре есенцијалних вредности у људским животима и тражења најперспективнијих решења, у свему, човечанство би, уз много труда, одрицања, али са великом дозом ентузијазма могло да се успне до неслућених висина. А то би омогућило и васкрсавање у нову ренесансну цивилизацију на звезди Хеутеранији.

Иво Мијо Андрић

ЖИВОТНИ КРУГОВИ НА ВОДИ

(Милан Рупчић: *Кругови на површини*, Загреб: ауторско издање, 2019)

Писац Милан Рупчић релативно је касно објавио своју прву књигу пјесама. Имао је навршених 64 године живота кад је читачима одаслао своју прву збирку пјесама *Сјећања под храстом*. Од 2012. до 2019. године објавио је девет нових књижевних наслова уз једно допуњено издање првотиска. Углавном су то збирке пјесама, приповијетки и афоризама. Одлазак у мировину и код њега је пробудио потребу да искористи слободно вријеме на најбољи начин. Умјесто рибарског штапа или сједења у задимљеним каванама, окренуо се перу и компјутеру и испунио своју стару жељу – да пише о прошлом и садашњем времену те тако остави трајне трагове свога постојања. Слично су кроз повијест поступали многи познати и мање познати писци чија дјела данас са захвалношћу читамо.

За разлику од неких својих вршњака који су под старе дане започели писати мемоаре или друга дуга прозна дјела, Милан се у старту определио за поезију и афоризме као кратке списатељске форме које траже осјећајност и мисаону дубину, а не одузимају пуно времена за преношење на папир и у тискане књижне уратке. Поезијом се тако вратио у свој завичај, личку Растоку у којој је уз дједа и ујака провео добар дио дјетињства, уживајући у љепоти природе и раскошном зеленилу шума, ријека и ливада те опојном пјеву птица и мирису цвијећа.

Види се то најбоље по првом циклусу *Мјесец над Отешицом* његове једанаесте књиге *Кругови на површини* која је објављена средином ове године. У тај дио уврштене су пјесме које ријечју сликају и описују никад зарастао пут којим је прошао од села до града, а којим радо пролази и данас само обрнутим смјером. Растока је за Рупчића остала исходиштем у коме је доживио свијет у његовом пуном сјају и љепоти. Сви каснији доживљаји били су само допуна детаља који чине цјелину људског живота. То се најбоље види и осјети у *Пјесми срца*, у коју су, уз остале, записани и ови стихови: *Ех, Растоко, Растоко... Чинила си ме чврста сочним ливадама и крошњама, садњама и јесењим берблама... Купала си ме у ракитама, бистрином хладне Отешице... Учила си ме понизности пред величином и снагом природе... Трајно сам захваљан на свему колико си своје унијела у мене.*

Носталгија за прошлим временима и доживљајима стални је прати-тељ пјесника, ма гдје се налазили и ма како живјели. Дјетињство на селу носи печате изворности и незаборава и напосто тражи да се све то пренесе на папир и сачува за генерације које долазе. У временима пред нама, села ће за огромну већину дјеце бити егзотиком која се учи из књига и доживљава као нешто страно и непознато. На то упућује садашњост у којој се гасе сеоске школе, пропадају старе куће и имања, зарастају стазе и богазе којима смо ми старији у дјетињству пролазили и гдје смо проводили лијепе дане и године.

У другом циклусу налазе се лимерицке пјесме писане по матрици познатих лирских пјесама из деветнаестог стољећа насталих у ирском граду Лимерицку. То су тугаљиве и шаљиве, помало ироничне пјесме састављене од пет стихова увезаних римом 1-2-5 и 3-4. Теме ових пјесама узимају се из реалног живота и обликују у духовите ироничне, сатиричне и метафоричне строфе које имају за циљ насмијати читача и увијено се, онако испод жита, нарутати некој ружној појави и њезином главном носителу. На примјер, незавршеној болници у Блату крај Загреба која десетљећима пропада због лоше градске и државне здравствене политике према стратешким инвестицијама започетим у доба самоуправне социјалистичке изградње. У краткој пјесмици под насловом *Врбе у Болници*, Рупчић иронично примјећује:

*Један је из „Темпа“ градио Болницу на Сави.
„Шта ако је поплави?“ – вртио је тад по глави.
Градио је он и мислио „ту ће и мене лијечити“,
Није ни сањао да ће то нетко спријечити.
Расту врбе и фазани, усред Болнице, тамо на Сави.*

На сличан начин и у истом тону пјева у стилу бећарца и о другим појавама, мјестима и надобудним 'јунацима' који су задужили земљу, не великим дјелима, већ промашајима од којих народ боли глава а политику и политичаре неки други органи. Тако је то у једној земљи 'бедака' на брдовитом Балкану из које и данас чете бивших ђака одлазе бусевима у друге државе тражити посао и спас од свакодневних прича о бившем рату као да се то зло догодило прије годину-двије, а не прије два-три десетљећа. Тко мисли да то тако треба, нека и даље мисли. На вољу његову и на нашу невољу.

Средишњи дио књиге заузимају три циклуса хаику пјесама. У књижевном смислу то је и најупечатљивији дио овог изнимно занимљивог штива. Милан Рупчић је одличан хаику пјесник. Он зналачки бира теме и обогаћује их дубоким мисаоним садржајима са ефектним завршетцима. Хрватски хаику пјесници спадају међу најпознатије у свијету и у самом су врху по броју освојених међународних признања. Бити у том кругу хаику

великана, изазов је који захтијева максимални ангажман и континуирано бављење том врстом литерарног стваралаштва. Рупчић то зна и зато скоро свакодневно исписује нове стихове које припрема за своју другу самосталну збирку хаiku пјесама. Из ове збирке преписујем неколико хаikuа који су потврда квалитета његових мисаоних урадака.

*Стара кућа /обрасла коровом - / заборави.
Посну кост / нас скупо платио - / слободом.
Оштрину трна / заносним мирисом / скрива ружа.
Савезници; / коса, водир, брус / и роса.
Пљусак / на трешњину свијету / оставио сузу.*

Четврти тематски циклус садржи изабране афоризме и друге мисли. По краткоћи лексике и дубини мисли, овај је циклус логичан наставак претходног. Као и већина хрватских писаца старије генерације, Рупчић воли кратку форму изражавања и зато афоризмима придаје значајно мјесто у своме стваралаштву. Да је и ту успјешан потврђују и афоризми које цитирам:

*Градиш ли каријеру, љуби вођу као ближњег свог.
На старијима политичка глупост остаје.
Свако вријеме има своју глупост. Свака глупост има своје вријеме.
Социјалистички радник био је запослени друг, сада је господин без посла.
Мијењам краљицу за коња.*

А шта ће они који су раније изгубили краљицу? Ништа! Њима коњ ионако више не треба.

Овом закључном констатацијом завршавам осврт на књигу у којој ће љубитељи поезије и афористике пронаћи довољно доброг и квалитетног градива за читање и анализу пишчевих мисли и ријечи. Књиге таквога садржаја код нас се не објављују тако често, па аутор Милан Рупчић заслужује све похвале за уложени труд и средства у своје Кругове на површини, којима се смањују са сваком новоотвореном страницом, да би се затворили завршном мисли на посљедњој корици која гласи: *Што је живот него круг на води...*

Милојка Бандука Јововић

ИМЕ КРСНО

(Данијела Нела Јовановић, *Ивицом понора*, Подгорица: УКЦГ, 2019)

Данијела Нела Јовановић својом првом збирком пјесама – *Ивицом понора* – широм је отворила врата пјесништва. Њена искрена душа отворила се из друштвеног понора до мисаоног узлета којим је са лакоћом изрази у три циклуса истакла емоционалне спознаје.

Пјесникиња показује велику заокупљеност животом и страдањем да сачува корјене, славу, икону и цркву јер је схватила да је у вучијем времену у ком мора бити и вук и Аска да одбрани духовну моћ јер како рече: – Са вуковима плешем по беспућима који кидају парче по парче душе –, а њена је душа и земља и небо, и човјек, вјера, огњиште и патња, све светиње у којим осјећа слободу, будућност, љубав.

У сталној је борби за правдом, равнотежом и стаменим животом. Трага за новом снагом да се прочисти гријех, моли се, тражи одговор о поријеклу зла, о односу добра и зла, гдје својом духовношћу и тајновитошћу душе богати поезију.

Цијени опрост и мудрост у којој се траје уз благослов и причест питајући се: – Откуд грешке у животу као да смо самоникли –, гдје смо то расли, јер њен дух надраста околности. У сплету који живот ствара у виду тешких игара, окреће се бесмртности вјечној свјетлости, Његошу и Лучи који једино остадоше вјерни на тешком путу.

– Свијетле народу свом стварајући најсвјетлији спокој између човјека и неба обраћајући се Владици.

Ловћен си са небом спојио
Црквицу, слова и лет орла
Пресвијетлим троном
Бесмртан господариш

(Слово за Владику)

Преживјети тугу, ишчистити је срцем и облити осмијехом умију само они који бивствују између живота и смрти, они који знају озвјездати таму и

ући у мисао борећи се за тананост осјећања, за срећу која не смије да прерасте у пркос и инат у ком човјек запада у бестије.

Одмјереношћу, и чврстином карактера, пјесникиња Јовановић умије да заборави и опрости за спас љубави, али се намеће тешка мисао да – љубав нема вијека ни лијека.

Осјећа колико је привидан мир неказаног, гдје ћутња додирује ожиљке, трпећи зло које је прерасло човјека, плашећи се да појачаном снагом неказаног не испразни осјећања. Из таквог сплета извире још јача молитва.

– Боже, спаси нас , молим Те!

Срце живо, све осјети, чује, додирне разум, огледне се и на криво насађеном огледалу и Јеванђељу љубави, тој непрочитаној књизи, са тешком поруком у пјесми:

– Жена која није умјела да прихвати пораз,
Ишчупала је своје срце.

Срце не може остати инвентар у малим грудима. Треба мјеста за откуцаје који умију да отворе љубавну и Божију капију. Зато мирно тражи да свако својим путем крене, да то буде: – Опроштај два друга који су неко вријеме скупа путовали.

Поетеса Данијела Јовановић је сликовито отворила читаоцу свој чврсти исказ у слободном стиху, метафором, градацијом и ономатопејом од звона прапораца, вриска срца до пучња. Кад застану ријечи, заврши се и пјесма и књига.

Дрхтим сакупљајући душу
продату у бесциље!

Узалуд ...

Пуцај слободно, без страха
У траг и ћутљиве минуте.
Пуцај!

(Слободно пуцај у љубав)

У тешком бестидном времену збијени су догађаји праћени снагом јачега, али пјесникиња ту челичи болан мозаик душе побјеђујући и вријеме и бол, како људском, тако и Божијом моћи, отварајући поетску вриједност, пут у духу модерног и ванвременског, вежући читаоца за ријеч и мисао којом надиграва ивицу понора.

Андреа Беата Бицок

ПЕВАЊЕ ПРЕ, ПОСЛЕ И ИЗНАД СВЕГА

(Санда Ристић Стојановић, *Осматрачница 21. века*, Београд: Пресинг, 2019)

Започети стваралаштво крајем XX и наставити га кроз XXI столеће значи понети озбиљно бреме песничког искуства и одговорности спрам истог, али и спрам сопствене поетике. Много тога је опевано и речено, те није лако пронаћи пут јединственог песничког израза. Али, није ни немогуће, ако у обзир узмемо поезију Санде Ристић Стојановић у књизи *Осматрачница XXI века*.

Још од првих песничких записа Санда поседује сопствени микрокосмос у ком су речи огледала свима нама заједничког макрокосмоса као простора збира искустава окарактерисаних духом времена и његовим специфичностима на историјском и културном плану. С тим што

Санда нашем заједничком доживљају додаје још једну димензију, метафизичку, и тако кроз поезију достиже крајњи степен објективности опеваног искуства. Ма колико јој поезија на махове била експресионистичка, она садржи потребну и пожељну дистанцу од субјективног светоназора, те опева просторе и његове атрибуте који су заједнички друштвеној стварности.

У седишту Сандиног поетског света одувек је неколико основних мотива: Сунце, небо, ноћ, птица, пепео, земља, ватра, а на трону тог света је мотив речи, из које у поезији све извире, али се у њој све и окончава у смисленом домену. Кроз основне елементе који омогућују најпре постојање, а затим и певање лирског субјекта (или можда можемо говорити и обрнутим редоследом), тка се стих за стихом ове песникиње која црпи невероватну снагу оригиналности израза, не посустајући у изналажењу увек нових

песничких слика. Ма колико оне подсећале једна на другу кроз елементе, ма колико подсећале на већ опевано и мишљењем обликовано у неким другим песмама, код Санде ништа није исто, већ је у сталном покрету и промени. А није ли то највернији опис савременог тренутка, ничим помућен и коригован, одраз положаја и искуства човека XXI stoleћа?

Осматрачница XXI века може се разумети као промишљање управо једног времена из аутентичног положаја лирског субјекта, али не само као индивидуалне визије и осећања, већ истовремено из позиција које можемо назвати објективним углом виђења савременика који деле колективно искуство. Мисаоност збирке неретко прераста у чврст херметизам, једну од најплоднијих категорија полазишта тумачења и разумевања поезије. Језик, ма колико поетски, песнички, подједнако је језик филозофски, који оперише категоријама дубоко разматраним и сигурним на путу испитивања узрочно-последичних низова који творе актуелну слику света. Њу у *Осматрачници* можемо тумачити кроз неколико основних појмова-речи који су истовремено и архетипи и слике песничке, и филозофске категорије и поетички дијалози, али и сввремена упоришта певања и још много тога.

Уколико бисмо разматрали још нека полазишта за тумачење ове збирке, али морамо рећи и поезије Санде Ристић Стојановић уопште, не можемо занемарити паралелу коју бисмо могли повући са поезијом Бранка Миљковића или Васка Попе. Свакако, ово не треба да буде главни и основни код тумачења, али не можемо а да не приметимо подударност мотива која постоји у тој равни, или пак семантике и приступа истој, песничких слика, визија и осећања света. Можда би било исправније рећи да Санда са њима дели слична искуства певања. Јер, од прве до последње збирке израз Санде Ристић Стојановић је несумњиво аутентичан.

Њено певање настоји да у свету непрозирном као њен сложен стих нађе чворишта извора и мерила смисла, одговоре за којима сви вапимо, да дотакне велика питања живота, смрти, искуства света, индивидуе и целине, конкретног и апстрактног. У стиховима све се то прожима, дотиче, удаљава, израћа из сенке и тоне у таму, као игра свесног и подсвесног, искушеног и осећаног, доживљеног и слућеног.

Збирка *Осматрачница XXI века* састоји се од неколико циклуса и тематских целина, а сви су опевани путем истих мотива, што је веома ретко и занимљиво у поетичком погледу. Први од циклуса је „Треба нам нови Ернесто Че Гевара“ и на основу наслова очекујемо побуну и позив на револуцију, но, тај позив надраста типично друштвене и политичке контексте, који постоје у нешто општијим видовима, као трагови, инсинуације. Стихови циклуса више позивају на духовну побуну у метафизичким димензијама,

из којих једино можемо добити далекосежнији домах но у конкретној равни, која би значила већ поновљено искуство крви и страдања. Можда наслов можемо доживети као констатацију, један закључак којим се лајтмотивски опевају узроци потребе за кореним променама у свету какав познајемо. Каткад, чини се тај наслов и као вапај потекао из дубина стварности измученог, преуморног лица и тела чија је истина незбринутост, неизвесност и вечити немир: „Стварност тера своју пешадију / по ликовима да на и ноћи / израстајући у дописивање / трагедије ноћи са бодљикавом жицом века, / по незбринutom лицу судбине“. Јер, век је у својој слици застрашујућ, то је век „који саже у себе / рушевине људскости по којима марширају / приближност земље и неба уортачене са / погрешним инструкцијама смрти о себи“. Излаз може бити у поновном осврту на тачке ослоњања које је цивилизација изгубила, окренута напред, вртоглаво усмерена својом погрешном визијом просперитета која често, иако намењена човеку, сада бива доведена у питање у својој хуманости. „Будућност испира прошлост / несташицом гласова векова о / човеку и времену.“ Сандина поезија није поезија резигнације, како нам се можда на први поглед чини, већ поезија чињеница и наде уткане управо у човека, сад клонулог, али способног за дубоки преображај: „...и на концу смрвљене људскости / која ипак иза свог дудила / очекује братимљење / слике века и испупчене визије човека“.

Важна категорија опевана у збирци је лепота – категорија у филозофском смислу, као важан део уметности, али и као веома битан мотив у поезији од њених почетака. Два су циклуса посвећена лепоти: „Афродита“ и „Аполон“. Тачка из које говорни субјекат резимира и промишља је она у којој се сажела човекова бит савремености, супротна митској и историјској. Питање је може ли лепота Афродите у времену заборављеног мита уопште опстати, или је то нека искривљена представа богиње, те сада „као дим пузи њена лепота / по спрженим телима речи и људи“, док та нова Афродита стоји „у концентрационом логору речи / који покушава песму да замени / њеном лепотом посрнулом / у светски ток догађаја“. Није можда проблем што су старе, вечне категорије естетике престале да постоје, већ је трагично то што нису пронађене нове, које би имале исту такву улогу, већ су успостављене многе „анти“ категорије, као антиподи претходних. И зато се сада већ доводи у питање и моћ песме да сачува изворну категорију лепоте, неокрњену и ненарушену изокренутим системом вредности који је актуелан: „Афродита на Титанику цивилизације, ноћ је узвера уз сопствени глас / о узалудним покушајима јутра / да замрзне Лепоту и свет / на северном полу песме“.

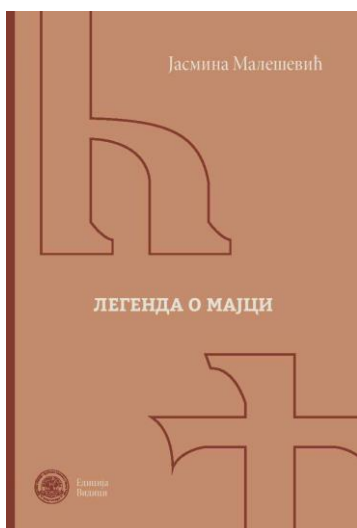
Након ових циклуса чини се да су сви наредни једно мишљење и певање у синтези, потекли из описаног контекста савременог тренутка. Поезија насељава просторе конкретног, урбаног амбијента, у коме се суочавамо са одсуством смисла и измицањем вредности, где персонификовани дан, ноћ, небо, Сунце, крв, птица воде непрекидне битке да раскриле мрак века и изнађу излаз из хаоса, безнађа, испразности и нејасног пута ка добру. Као један од начина борбе и опстајања, као вид трагања за утехом и спасом јавља се певање, те тако и песма добија своју арену. У циклусу „Арена песме“ читамо: „У арени песме / превише остатака нас самих / укршта се са наговештајима гладијатора светла / да нас носе на рукама одламајући парче јутра / и бацајући га / међу лавове и тигрове песме“. У поетици Санде Ристић Стојановић певање не посустаје, упркос свему, оно и даље живи као стециште свих снага и сила, оно чини вид револуције, ослобађа и у домену речи, које су сама суштина њеног постојања, храбро улази у битку: „Реч баци бомбу на / снебивање крви да призна / своје црвено, / на усамљеност међусобног / ниподаштавања речи смрт и речи живот, / реч запуца на субверзивну улогу речи смрт“.

Смрт се неретко јавља као окидач, као оно што буди и побуђује делање, недри певање и превазилажење страха и мртвила. Ако следећи стихови карактеришу слику 21. века: „Век прецртава потрагу / крви за страсти-ма / речи које се откидају / са свих лица смрти / и тону све дубље / у ламентирање Сунца / над шетњама празнине / по градовима смисла / час испражњеним / брзим говорима смрти / час попуњеним / додирима свега и свачега / по лицима живота“, онда саме речи и постојања која оне могу призивати, учинити их реалним и опипљивим, носе у себи есенцију смисла, еликсир живота и победу над свим недаћама. Чини се да је то порука коју ишчитавамо након што и сами постанемо део искуства *Осматрачнице* 21. века Санде Ристић Стојановић.

Милорад Дурутовић

АРХЕТИП МАЈКЕ У ПОЕЗИЈИ ЈАСМИНЕ МАЛЕШЕВИЋ

(Јасмина Малешевић, *Легенда о мајци*, Подгорица: Матица српска –
Друштво чланова у Црној Гори, 2019)

Пјесничка књига *Легенда о мајци* функционише као јединствена смисаона цјелина – као космогонијски пентаграм о Великој Мајци. Већ уводна пјесма, по којој збирка носи назив, садржи мноштво митских и архетипских импликација, првенствено оних које су у вези са митским обрасцима плодности, рађања, материнства и хранитељства. Каже се да су мајчине груди „плаве равнице“, мајка „у пролеће / разноси семе“, „кроз лето / расипа сунце“, „за јесен / плодове чува“, „зими / огњиште греје“. На овом регистру онеобичених митских слика гради се, дакле, једна уникатна визија материнства.

Фигуру мајке пјесникиња профилише као космичко биће (Terra Mater, Magna Mater). Међутим, ако имамо у виду пјесму „Гусле у свемиру“, која уводи фигуру оца (Великог Оца), онда књигу читамо и као митологизовану поему о женском и мушком принципу, о сједињавању супротних космичких принципа, као јин и јанг, као Hieros gamos, што потврђује и пјесма „Бехар моје мајке“:

Музе су одлучиле,
да постанем поета.
Кроз сан,
унеле су стихове,
у бехар моје мајке.
Полен оца је донео,
звездане листове на дар.
Тако је отпочело браздање,
светлог и тамног пурпура.

На космогонијску тематику упућује и петодјелна структура збирке. „Simbolizam broja 5 proizlazi iz činjenice da je on zbir prvog parnog i prvog neparnog broja (2-3), a i da je sredina prvih devet brojeva. Znak je sjedinjenja, svadbeni broj, kako kažu pitagorejci, sklada i ravnoteže. Biće to dakle broj hijerogamije, sprajanja небеског принципа (3) i земалјског принципа (2)“.

Укрштање земаљског и небеског принципа одликује свих пет циклуса, при чему сваки циклус отвара по једну нову тематску нијансу, било увођењем историјских и религијских реминисценција, било да се разноврсним поетским моделима евоцира народно лирско пјесништво. Па ипак, *Легенда о мајци* Јасмине Малешевић јесте, прије свега, исписивање женског, мајчинског искуства. (П)остављање фигуре оца у други план долази вјероватно из увјерења да се његова „љубав / лако чупа из корена“ („Гусле у свемиру“). Насупрот томе, фигура мајке развија се као еманација Љубави и Љепоте. Тако, на примјер, пјесма „Капља плавог мора“ пружа суптилни одјек мита о постанку Афродите из морске пјене, док у близину античког мита одводе и пјесме „Лета господња“ и „Несаломиви мостови“, које израстају на миту о Деукалиону и Пире.

Посебна вриједност *Легенде о мајци* остварује се наслањањем на српско фолклорно наслеђе, док су неке пјесме мелодијски и мотивски написане у маниру лирске народне поезије, што маркантно репрезентује пјесма „Кума кара Тодора“. Но, ова пјесма истовремено потврђује да није ријеч о пуком угледању на народну лирику, будући да располаже идејношћу и неких другачијих усмјерења. Наравно, да би се то схватило потребно је успорити ритам пјесме како би се уочило значење „хлебних мелема“, или епилога пјесме: „Кад осети болове / У срцу што се скривају / Кума кара Тодора / Разбије крчаг љубавни / Умије лице на извору / И воду Богу понуди“. Умрежавањем ових мотивских низова конституише се нешто што, доиста, има вриједност евхаристије.

Хришћанска духовност присутна је и у другим пјесмама; посебно у пјесми „Похвала Царици Милици“. У њој се архетипска матрица Велике Мајке конкретизује кроз лик Царице Милице – мајка-заштитница Срба:

Нека молитва сваке матере,
буде уткана у кору хлеба.
Само да Србљи опстану!
Тај диван народ
који се рађа и умире у песми!

Помјерањем тежишта из митског у религијски контекст мајка поприма христолика својства:

Мајка везује снопове светлости
Мајка се закива за крст
Да никада не би увенула.
(„Занос прастарог цвета“)

Ови стихови затварају збирку, па се њихов повлашћени статус додатно истиче и самом финалном позицијом у тексту. Такође, и назив завршне пјесме, „Занос прастарог цвета“, посебно је важан, будући да читаоца враћа на почетак збирке, при чему то није само почетак текста, већ и почетак свијета. На почетку свијета расте мајка, као некакав працвијет из ког се рађа и сама Пјесма („Бехар моје мајке“), а већ смо видјели да је пјесма простор у ком се и рађа и умире.

Искра Пенева

НА РУЧКУ СА ЖИВОТОМ

(Милена Дрпа, *На ручку са животом*, Београд: Свет књиге, 2019)

Шта се дешава када живот и песникиња седну на ручак? Испричају се! У књизи *На ручку са животом* прича се о старим фотографијама и успоменама које *играју у оку*, људима, о ономе што се сања, о ономе што се жели.

Поезија је први предуслов за разговор са собом, сопственим бићем, окружењем, природом. А кроз песме у овој збирци поезије нам Милена Дрпа открива своју филозофију. Схватање да је живот и црно и бело. Да постоје *сунчане стране* и насупрот њима – *мрак и тишина*, али и све нијансе између.

Највише су поларизоване крајње тачке из палете боја живота – на тамнијој страни су: неизвесности, тескобе, страхови, слапови суза, бол, туга, несаница, исцрпљеност, туговање за завичајем, растанци – *Исцрпљене руке што стишћу одласке* – како каже песникиња Милена Дрпа.

Често је везаних руку и онемоћала.

Изгубљена у лавиринту туђих жеља.

Ту су дилеме, питања која вребају, питања без одговора или питања за чијим одговорима трага, тумарања и урушене илузије, неиспуњене жеље,... а све ово она оловком *пјесника нечујно уписује*.

Планине носи на раменима, односно, срасле су са њом. И поред тога она хода *расцветаним равницама*, са птицама које носе снове.

И иако *јутро расплиће мреже замки*, она доноси одлуку! Решена је! Чврсто одлучује и каже – *знам шта ћу!*

Под теретом живота, песникиња уме да се избори са жицама кавеза, уме да нађе сласт и нектар живљења, а изнад свега снагу Јачину! Дакле, на супротној страни, светлијој страни из палете боја живота, налазе се: унутрашња енергија и светлост коју дају речи, односно стварање и радост писања. Стожери су рад, љубав и породица. Она савладава страх и уместо да утоне у непомични темељ, песникиња се креће по жељеним даљинама!

Прво истиче своју снагу, и каже:

цигла сам

која се за живота

у згажену маховину

није преобразила.

(Избор)

и Грађевину од гранита је сазидала.

(Све ја то јесам)

У сусрету са јутром препушта му свој терет пре него што закорачи. Песникиња ствара другачију атмосферу у којој доминирају лакоћа и расте-рећеност, човечност и племенитост, спокојство, приврженост и љубав пре-ма ближњима и природи, она *пољупцима печати дан и дише својом истање-ном свилом*. Милена каже да јој *срце није (за) камен* и добро су јој познати не-жност, страст и дрхтај, смех, дружење са месецом и звездама.

Али, најдоминантнија је решеност да незаустављивим кораком вите-шки крене напред, ка новом дану и у освајање нових простора – удаљених и светлих. Није на овом свету ништа прописано. Она пуштена низ воду, сти-же у загрљај дана или је тај загрљај само наставак размотаног непознатог времена. *Сви ми ходамо путем који се неумољиво крати.*

... она неће отићи тако лако. Сакриће се вешто.

Ја ћу се умјесто одласка

Исписати у милијарду писама

И убацити се у свако поштанско сандуче

Да се ишчитавамо у тишинама

Сви ми који бејасмо

И сви ви који ћете бити.

Све ... док нас облак све не отпише и отисне у неке друге светове.

(Још дуго отићи нећу)

А и треба ићи по путу сатканом од комада неба на коме су све мере другачије! Речи учвршћују крила у празнини. Сам чин стварања, односно писања, изједначава се са лакоћом. Ту је и прापесма – и речи које ће бити са-чуване од обичних дана, а слова ће је у себи сачувати.

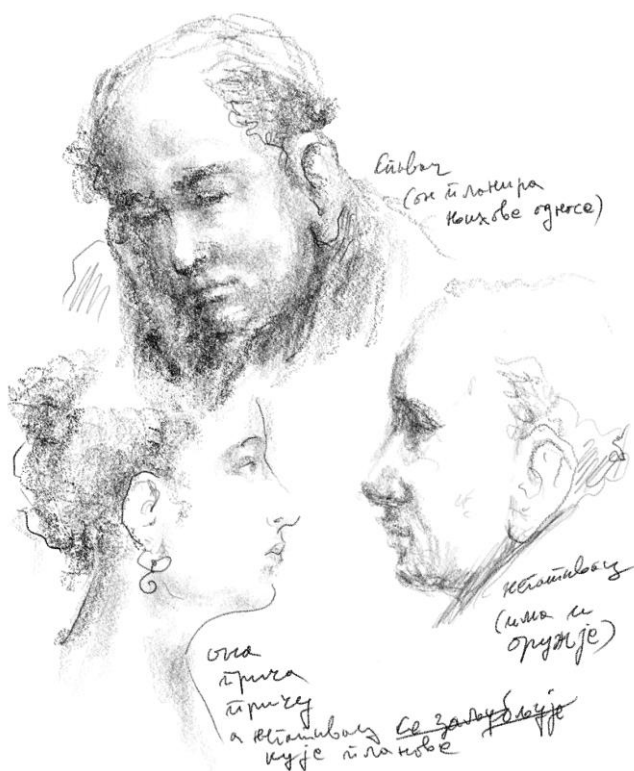
Настаје мрежа од обасјаних/сјајних речи, која цакли. И песникиња за-довољно наставља даље поседујући кључеве за многа закатанчена врата која воде кроз живот, а много лакше и лепше под мишку са поезијом.

Истакла бих следеће песме изузетне вредности у којима је сажето Ми-ленино поимање живота. То је песма „Не умире се једанпут” којом је обу-хваћен однос према току живота. А истичем и песму „Са речима у утроби мрака” којом Милена поентира. Стихови изузетне мудрости и сликовито-

сти се као заокружена целина могу појмити као бисери из древне филозофије, која је дата вама, читаоцима, на пладњу духовности.

Писање је божански чин. Да ли се душа словом и писањем може сачувати од смрти, пропадања и коначног нестајања? Одговор је потврдан! Писање је у вези са култивисањем душе, духа, тела и настојањем да се човек отвори за дуговечност, ако је могуће бесмртност, а у ствари је директно везано за слово, писмо, односно текст, односно поезију. Речи су светлост. Њима се одаје тајанственост мисли за оне који умеју да их тумаче.

Моћ и магија писма и трагове које остављамо за себе и иза себе и за друге, чини нас бесмртнима, јер реч је оруђе бесмртности.

Данко Стојнић: „Она прича причу“ (2020)

Владица Радојевић

ГДЕ ЈЕ ГРАНИЦА?

(Дејан Богојевић, *Гранични превоји песме*, Младеновац: Пресинг, 2019)

Песник није ту да описује стварност, али она увек има много утицаја на поезију. Колико је граница између реалитета и песме порозна, основни је мотив нове поетске збирке Дејана Богојевића. Тај мотив провејава кроз свих шест њених одељака и представља наставак песничких путева овог аутора, али са донекле измењеним односом према осећајности, песничкој слици и приказаном свету.

Уводни „Разговор са мајком“, дуга песма о физичком растанку због смрти, али утолико дубљој и приснијој вези лирског субјекта са родитељем у певању о њему и у простору који постоји мимо времена, ову метафизичку везу изражава врло свакодневним језичким средствима и чињеницама материјалне стварности у непарним строфоидима, да би свака парна строфа по реду давала опозитне, сложене песничке слике које заједно граде занимљив контрапункт. Туга због одласка родитеља на други свет контрастира се сликама које приказују да живот некако ипак иде даље, али му смицао за то даје управо пребивање у духовном крилу мајке, која је, у завршном стиху, песников „једини завичај“.

У циклусу који следи, са насловом истоветним као цела збирка, налазимо за Богојевића карактеристичне песме од неколико слободних стихова. Приметно је и овде извесно одступање од идиома из ранијих песничких збирки. Тон је знатно мекшег штимунга, а лирска слика упркос мотивима крви, жртве, дима, црнила и гарежи ипак упућује на одсуство, а не присуство својеврсног реза који настаје у судару лирског и реалног, што узрокује знатно већи степен осећајности коју лирски субјект еманира. Песник сведочи да је „љубав просипала речи које нисам записао“ казујући тиме да, независно од мотива и језичког инструментаријума, поезију ствара љубав, али поезија није само у записаном, у песми, већ и у ономе што је незаписано прохујало за нама.

Песник „Булијадама“ исказује повезаност ове са претходним својим збиркама, али и своје дубинске везе са српском, и не само српском авангардом:

„нараџаста шума
и пут
кроз њу“,

као и везу свог ликовног и књижевноуметничког стваралаштва кроз њихов преплет у визуелном и звучном смислу.

Ма колико је песма сама по себи посвета неком бићу или тренутку, у циклусу „Посвећене“ сродност по духу је експлицирана. Песма оцу, утеха у заједничком болу, опет говори о најбољем лирском које остаје незаписано, ономе које одсуством речи највише каже. Песма посвећена песнику Бају Џаковићу такође је утеха у боловању, где се чињеницама из обичног живота казује оно прећутано: пријатељска љубав, поштовање и брига за блиско биће. У овом врло успелом циклусу издвајају се етерични стихови посвећени глумцу Тиму Роту, који нас својим светлосним симболима паралелним са физичким границама живота и света могу асоцирати и на Црњанског, што је у Богојевићевом опусу поприлична новина. „Крећем ка свом циљу, 'бебо'“, очигледно саркастично интонирана, указује нам на константу хетерогености Дејанове лирике: овај песник ће једноставно из свега створити песму, за њега нема те врсте ограничења уколико се у духу, независно од теме, роди лирски подстицај. У том смислу и упркос дисперзивности тема и пре свега тамнијем валеру из претходних циклуса, завршна поема „Пољубићу њене бутине испод вреле хаљине“ својим еротизмом даје утисак равнотеже и целовитости живота и у физичком смислу и ономе што је не само иза речи, него и у ћутању.

Никада није лако бити песник. Бити авангардни песник, па још у Србији, и доследно се не одрицати авангардних стремљења, то је већ подвиг, и у том смислу подршка Дејану Богојевићу и његовом раду треба да јача из збирке у збирку. С друге стране, освешћивање маргине између пресног реалитета и лирског, као и поетски ход тим, употребимо песников израз, превојима, показује нам да је лирика у свему што видимо, додирнемо, пробамо, чујемо, помиришемо. Тако лирика постаје мера нашег живота и осећајности, а пут кроз ову мекану границу пут је увида у сопствено биће, али и биће света.

ИЗ НОВИХ КЊИГА

Михаела Кравич: „Жваке“

Perica Jokić

MASKENBAL NA ŽICAMA : ROMAN O LONDONU I OKOLINI

(„Alma“, Beograd, 2020)

1.

– Halo... Evo liste na dan dvadeset četvrtog decembra. Pišite.

– Mislim da ste pogrešili broj.

– Muzička redakcija?

– Privatni telefon.

– Oprostite... Uzgred, jeste li nekada glasali za top-listu „Sedmice“?

– Ne razumem, šta je „Sedmica“?

– Poznati londonski nedeljnik. „Pop putokaz“ je muzička strana u „Sedmići“, a top-lista je...

– ...Rangiranje muzičkih hitova.

– Eto, nikakva filozofija.

– Možda za Vas koji živite u Londonu.

– Dopire „Sedmica“ i šire. Gde se nalazite, da Vam kažem možete li je naći u svom kiosku.

– Upravo sam se doselila u Englesku.

– Po akcentu bih rekao da ste rođeni ovde.

– Ali sam pola života provela u inostranstvu.

– Zanimljivo. Možemo li večeras o tome?

– Progrešili ste broj. To je sve.

– Ja bih Vama pomogao.

– Pomažem Vam. Šta Vas još zanima?

– Priznajem da ste me zbunili.

– Hteli ste nešto u vezi top-liste.

– Jesam. Da.

– Pratim muziku, ali ne učestvujem u anketama.

- Nije anketa. Izbor hitova za radio.
- Maločas ste govorili o novinama.
- Tu sabiramo glasove čitalaca, a onda sve ide za radio talase.
- Prilika da saznam šta se sluša. S pravog mesta.
- Money for nothing, One vision, Dancing in the street...– Kao i svuda.

Streits, Kvin, Bovi-Džeger...

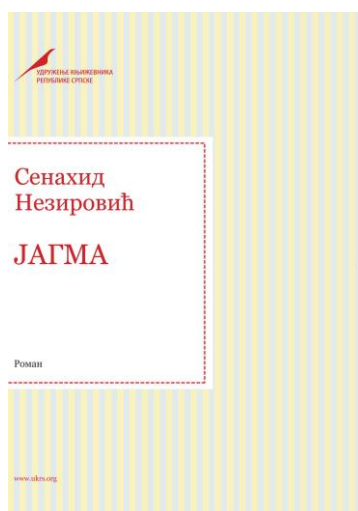
- Volite rokenrol?
- Naravno. Glasam za Kvin. Pozdrav!
- Studirate? Radite? Odakle dolazite? Kako Vam je ime?
- Hoćete li odgovor sada ili večeras?
- Svakako bih voleo da se vidimo.
- Čekam Vas u muzičkoj redakciji.
- Daću Vam adresu.
- Šalim se. Bili ste prijatni.
- A Vaše ime? Bar nešto...
- Sara.
- Kako da se čujemo?
- Na isti način. Okrenete broj i ja se javim
- Bila je greška.
- Možda se ponovi.
- Prezime?
- Nije u imeniku. Au revoir

(...)

Сенахид Незировић

ЈАГМА : РОМАН

(„Удружење књижевника Републике Српске“, Бања Лука, 2020)

„Не знам шта ми све ово треба када светоназор у који смо ућерани, не позна исповедање, иако у **Корану** пише: „у вери не сме бити присиле“...

СТИГОХ у (по)родилиште комунистичкога гнезда Соли/(Ту)зла, исте године када **ТИТО** посети Лукавац, где моји беху староседеоци. **ЏЕМО НУХИЋ**, председник Општине и директор Фабрике (соде), све делом потврди. Мандат обележи подизањем зградурина Основне школе „**АЛЕКСА ДУНДИЋ**“ коју сам похађао. За „бравара **ЈОЖУ**“ се организовао дочек и фешта каква пре и после тога није виђена. Колону црних „**Мечки**“, седишта од првене коже, предво-

дише гарави са 777, у коме је седео двојник **ВОЂЕ**. Троструког хероја, пушећи „Хавану“... Излегло се у материнском гнезду, под племенитим срцем Стрелца/Змаја, у години смакнућа пријатеља Маршала СФРЈ, **John F. Kennedyја**. Бабице памтише да замирисах на бехар. И дупла се дуга појавила на небу! Славуј појао. Анђео смрти ме пољуби у чело и тада заплаках. Шапну место на које ћу морати доћи. Скончати пролазни живот. У тачно прорачунато време... Можда су и те сузе приливане за губитком „шмекера“, који вараше образовану **Jackie**, а све се видело на хабер – кутији „ЕИ“ Ниш, одакле је телал одашиљао карахабере. Наша кућа, друга по реду, набави то „сокоћало“. А док се не деси чудо, родитељи су вазда са мном одлазили, на сијело, да гледају телевизију код комшије зв. „Чик“. Меза и „цуга“ беше обавезна. Тако нарољани шљив(овиц)ом, баљезгаше о репортажи „Караван“, **Милана Ковачевића**, која доби „green light“ за емитовање на ТВ Рајвоста. Зулумћари Турци беху дежурни кривци, јер смо тада живели у „тамном вилајету“. Мој пенцлер у дуњалук се раскрылио, а ја сам п(р)олетео из кафеа испреплетеног златним пауковим нитима, пуним једрима и поред затворених врата... у дуњалучки живот пун јагме...

Ко зна, сада, након толико времена које беше протекло, попут воде, између завађених обала свих река овог света, зашто сам рођен баш задњи дан хоро(р)скопског знака Ован и први дан Бика, у подзнаку Шкорпион!? Одувек ми је импоновало сазнање о рођењу на исти дан кад **Исус Христ ујаха у Јерусалим на празник ЦВЕТИ**. Друштво Агате Кристи, Џорџа Клаунија, Леонарда да Винчија, Лењина, Тита или, пак, последњег посланика Мухаммеда, Бог им се смиловао – вреди кесе златника. Из астралног, у средини као трећег, сместише ме у, проширено, гнездашце хедониста.

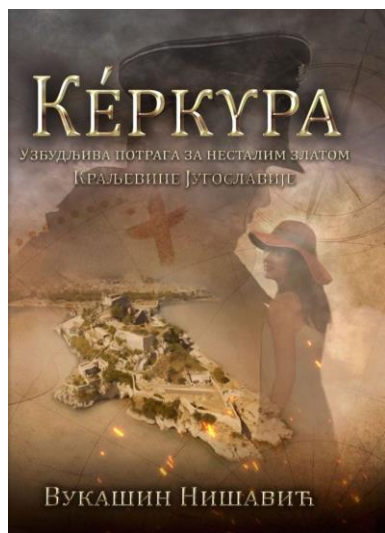
Сећања на детињство су јасна као ведар дан. Унапред ми је одређено да НЕ користим духан и опијате, који разарају гнездо меморије. За разлику од свих у суседству, дечака и девојчица које су доносиле роде у кљуну, слично воћкама каснијег сазревања, пошао сам у „осмолетку **Алекса Дундић**“ у Лукавац М., са нешто више од шест „кврга“. И у том, новом гнезду беху старији од мене, приглупи синови комшија који су „пекли“ науку, понављајући разреде. Моја прва учитељица беше **Незира Станковић**, насмејана и брижна другарица са дотераном фризуром. Чим јој понудише премештај из провинције у Београд, она оберучке прихвати. **Никола Голубовић** дође као замена. Добре душе, тај човек се вазда смејао и тако нам откривао позлаћени зуб у горњој вилици. Уча **Ницо** беше реалан у оцењивању, а његов осећај за праведност је наликовао златарској ваги. Од слика из фото-албума, које љубоморно чувам и носим са собом, нарочито волим оне с излета на *Доложај*, где нас је уча водио да играмо фудбал и одбојку. Тих и скроман је сагоревао, просвећујући нас децу радника и сељака. Период прве четири године, сконча(х) док пљеснух дланом о длан. (Након поједеног сладоледа, први пут заглавих, чак два дана, на Интензивној нези Инфективне клинике (Ту)зла, због салмонеле у желуцу. Смрт ме не утефтери!) Корачах, несигурном, из беспућа црнила ка Знању и просветлењу.

Мој нови разредни старешина беше наставница Штефица Д. Удата за инжењера који беше радио у фирми „Прогрес“, где и моја старија сестра. Упамтих ту високу жену, дуже, плаве косе, са наочалама због болести коњутивитис. Увек је то истицала! Одевала се попут студенткиња: мини сукњица до дупета, откриваше ноге – стреле. Када би се, лењо, успињала степеницама на спрат, у зборницу предавача, срећници су могли видети њене гаћице које су севале налик муњи. Међутим, она ме „узела на зуб“, из разлога који никада нисам успео докучити и разумети. И поред „убијања од учења“ правописа и граматике сх језика и писаца из наше и светске књижевности, никада нисам успео извући већу оцену од тројнице. Боже Благих, чак су и моји другари у разреду грцали у сузама због лепоте моје рецитације песме „**Отаџбина**“ **Ђуре Јакшића**! ...“

Вукашин Нишавић

КЕРКУРА

(„Алма“, Београд, 2020)

Кроз ваздух се проламао звук шкрипања снега под тешким војничким ципелама. Два пара трагова у снегу протезала су се неколико стотина метара описујући круг између бетонских стубова које је повезивала бодљикава жица, по средини постављена водоравно, док се на врху увијала у спиралу, пратећи стуб савијен ка унутра, онемогућавајући било какав пролаз без озбиљних повреда руку и трупа. Након неколико кругова, двојица војника су се зауставила поред тешке металне капије на којој је словима ливеним од гвожђа писало „Jedem das Seine“, што би на немачком значило „сваком своје“, а на нацистичком не-

мачком – „свако добије оно што заслужује“.

Један од њих је принео шаке уснама и дунуо пар пута, дуго и полако, како би колико толико загрејао смрзнуте прсте. Затим је левом руком посегнуо у цеп, извукао упаљач и креснуо га. Пламен је букнуо, осветљавајући млада, уредно обријана лица. Запалио је цигарету и дубоко удахнуо.

- Хладно је ноћас. – рекао је, уз избацивање дима из својих плућа.

- Да, много хладније него синоћ. – узвратио је други војник – Срећом, још пар сати и смена ће бити готова.

- Проклети рат. Хоће ли се више завршити. Не знам зашто смо још увек овде. Савезници су нам пред носом, вести са фронта су све горе и горе, а ми губимо време чувајући ове јаднике да не побегну. Где би и бежали, већина њих нема снаге ни да се обуче, а камоли да побегне, а и да побегне, куда ће, кад је немачка територија на десетине километара у сваком правцу.

Други војник је само ћутао и слушао. Није делио његово мишљење. За њега су Немачка и Фирер били свети, а гласинама са фронта није прида-

вао велик значај. Сматрао их је савезничком пропагандом којом су хтели да подрију морал и верност немачког народа. Више је веровао званичним вестима које је слушао на радију, где је Гебелс, Хитлеров министар пропаганде, сваки дан имао своју уметничку представу са циљем подизања морала немачких трупа. По Гебелсу, немачка војска се не повлачи, она само заузима повољније позиције са којих ће сваког трена кренути у муњевит контра-напад. Судњи дан и коначна победа Вермахта само што нису стигли, јер докле год је Фирер жив, Немачка и њен величанствен народ ће остати непобедиви.

Требао бих да те пријавим старешини због таквих речи, помислио је, па пред војним судом објашњавај своје ставове. Своју мисију чувара логора је схватао озбиљно, као свету дужност и обавезу да очисти Немачку од прљавих Јевреја и осталих нижих раса. Уосталом, томе је и присуствовао прошле три године од када је пребачен са источног фронта, и када му је дата дужност стражара логора Бухенвалд.

Међутим, није ништа одговорио. Наставио је да гледа у сенке дрвећа које се ван граница логора њихало на хладном зимском поветарцу. Ноћ је била ведро, и месец је обасјавао дрвене бараке постављене у оквиру логора, на чијим крововима се белио снег. Траг рефлектора са четири стражарска торња је тумарао по земљи, такође прекривеном снегом. Иако је већ био почетак марта, зима још увек није била отишла, те су белину снежног покривача реметили једино трагови камиона који су даноноћно одводили и доводили затворенике до оближњих фабрика где су као бесплатна радна снага производили неопходне делове за немачку ратну машинерију.

Непријатну тишину и тензију која је висила у ваздуху након размењених речи двојице сабораца прекинуо је звук бомбардера који је долазио одозго, још увек у даљини, али довољно гласан да њих двојица у тренутку забораве о чему су причали.

- Савезници. – рече први војник, док је нервозно увлачио дим који му је цепао плућа. – Уништавају нам градове даноноћно. А Руси су сваке ноћи све ближи и ближи. Само је питање дана када ће доћи и до нас.

- Престани. – одговорио је други војник. – Такво размишљање нас је и довело догде. Требало би да те пријавим, па онда тамо објашњавај колико ћемо још издржати.

(...)

Данко Стојнић

НЕМАТЕРИЈАЛНИ ОСТАЦИ

(„Алма“, Београд, 2020)

Када неко умре, они који су остали за њим прво се постарају за земне, потом за остале остатке, а онда се баве покојниковим нематеријалним остацима – небићем, како је говорила моја баба. Изгледа да небиће престаје да постоји када помру они који су тог покојника непосредно познавали. Неке успомене, међутим, могу да га задрже и неколико генерација. Једна фотографија, на пример, која се судбински везала за моју лозу, приказује брачни пар безизражајних лица са уплаканим дететом у женином крилу. Никога од њих не познајем. Знам само да је дете касније постало отац мајчине мајке. Од тог детета је остало и неколико стварчица којима сам се играо као дете – компас, на пример. Компас је, међутим, увек – компас. Узнемирено показује један те исти смер, ако га не превариш магнетом из телефонске слушалице. Ту је и једна још мистериознија стварчица: стара кутија за шибице, у којој се чува кликер од воска. У тај кликер је уваљана коса – наводно увојак оног детета са фотографије. Прича се да је тај увојак одсекао свештеник приликом крштења детета, па га је уваљао у восак од свеће и дао родитељима на чување. Сећам се неког недовољно јасног осећања гађења, или мучнине док додирујем те мошти. Сећам се и растерећења које прати савладавање тог осећања. Можда сам (мислим да јесам) тај кликер и ставио у уста, да себи докажем да је то обична тричарија. Ставио сам га у уста, или само додирнуо уснама са неоствареном намером да га прогутам. Можда сам (мислим да јесам) видео цео план догађаја: празна стара кутија од шибица, са сликом црне мачке (феликс „срећоноша“) стоји отворена предатном; мајка открива да нема реликвије – нисам ваљда појео прадедин увојак!? Љути се, тражи да зинем, загледа ми уста, тражи да подигнем језик – ништа! Прогутао и – готово! Она се плаши, а не ја – закључујем случај страха од овакве врсте успомена.

Успомена, сама по себи, има мало значења. Тек када се утопи у искуство, успомена постаје душевни производ који може нечему да служи – само, чему? Зрењу те душе, или њеном лепшем увенућу, или, то је можда најважније, обликовању других душа – ко зна.

Тај прадеда је, на пример, остао ван мог искуства, али је његов дечји увојак сасвим срастао са њим (мојим искуством, мислим). Заинтересовао сам се за тог човека, али нисам имао никакав други траг осим заборавне тетке, прадедине најстарије унуке. Ионако је посећујем у старачком дому, па ћу искористити следећу посету да ту ствар разјасним.

...

Том приликом, поново сам се упознао са тетком (и то неколико пута). Она заборавља скорашње, али добро памти давнашње догађаје.

– Тетка, сећате ли се деде?

– Да, добро га се сећам. Леп је био, наочит.

– А шта је био по струци?

– Инжењер. Леп је био, висок, стасит. Баба је побегла са њим још пре матуре. Њен отац јој то никада није опростио.

– Колико је живео?

– Млад је јадан умро. Мислим да ни осамдесет није дочекао. Могао је још, него је добио везана црева. А то је било пре рата, па доктор Марковић није могао да га оперише. Доктори тада нису знали како се то оперише.

Иако је било пуно нелогичности у теткиним сећањима, као што је, на пример, била ова верзија прадедине смрти, на исти начин сам сазнао и за неке прихватљиве (и проверљиве) делове из прадедине биографије. На пример, прадеда и прабаба се нису венчали у цркви, можда зато што се прадеда није званично развео од прве жене. А, о тој, његовој првој жени, нико ништа није знао, сем да није имала деце, а прабаба их је родила деветоро. То се тако препричавало, имао сам утисак, као да је прабаба своју децу родила за инат тој званичној прадединој жени, или као да је прабабина способност рађања била нека врста судбинске ознаке њеног права на преживљавање, права које смо сви ми, њихови потомци, добили здраво за готово. Ипак, то је само мој утисак о начину на који је тај животопис прихваћен код потомства. Ко зна шта се ту још крије, и скривено ће остати довека. Да макар нешто извучем, питам тетку за дедине фотографије, документа, писма... Има, каже, фотографија, писама и нека свеска, све у једној кутији за ципеле „тамо, кући, код Грује“. Али, тетка је сметнула с ума, да је њен муж, теча Груја, одавно с оне стране Стикса. У сваком случају, кључ њиховог стана је код мене, отићи ћу још данас по подне по ту кутију. Имам неодољиву жељу да прадеду уведем у лично искуство.

(...)

Драгица Миленковић

ЧИТАНКА : ПРИЧЕ

(„Алма“, Београд, 2020)

УДВАРАЧ

Рани јутарњи сати. Фебруар месец. Хладно је. Аутобус којим путујем на посао касни.

– Добро јутро. Докторка Миленковић?

– Да.

– Били сте најлепша девојчица у школи. И сад сте лепи.

– Хвала.

Осмехнем се. Загледам лице старијег мушкарца.

– Извините, хтео сам да кажем, и сад сте лепи, а некад сте били најлепша девојчица у школи... И да се представим... И ја сам Миленковић...

На његовим грудима картица са фотографијом и именом и презименом. Возач аутобуса. Али не аутобуса којим ја путујем. Присећам се дечака, пар година старијег, који на сваком школском одмору дотрчи и јави се:

– Здраво! И ја сам Миленковић!

Смејем се.

– Хтео сам да вам се јавим и да вам кажем да сте и сад лепи ... и да сте некад били најлепша девојчица у школи... и да смо зато облетали око вас...

– А ја сам мислила да „облећете“ јер сам најбољи ђак у школи.

Смејем се.

Он збуњен. Руменог лица. Постиђени основац.

ЧИТАНКА

Не волим читуље. У новинама, на улици поглед увек скакуће са познатих, непознатих, лепих, ружних, насмејаних, намргођених, безбрижних или забринутих, живих фаца.

Данас, не знам зашто, поглед одлута до паноа са читуљама и заустави се на познатом, насмејаном лицу... Точко?! Точко, мој друг... мој најбољи друг из школе. Пар читуља даље, Иван...?! Мангупи, несташни дечаци који

ми поцепаше читанку. На крају, на последњем часу. Због добијених јединица из српског језика. Ја им позајмио читанку да науче песмицу и добију двојку, а они... Волео сам ту читанку. Туга, бес, љутња... а они се смеше са читуља...

АНЂЕЛА

Годинама је сеоска школа туговала оронула, без дечје граје, смеха. У двориште се, због коприва и свакојаког жбуња и трња, није могло ући. А онда у село дође, кажу, бивши ђак. Нико га не познаје. Одавно отишао, високе школе завршио, по свету служио.

И чини се, за неколико дана реновирао школу, средио двориште, ограду. На табли, уместо назива школе, АНЂЕЛА – кафана и преноћиште. У школи, пардон, „Анђели“, поново се чује граја и смех дечака набораних чела и огрубелих руку. Да ли је и Анђела, прва симпатија, неузвраћена, прва љубав, навратила или ће можда једног дана, случајно?

–Еее, Милоје, да те с'г овде види твој башта.

– Јес, јес. Некада ме за уши овде довлачил. Тегљили ми уши и он и учитељ.

– А с'г у њу једва чекаш да дојдеш.

– И с'с песму из њу увек отидем.

– Еее, да ни с'г и учитељ овде и овак види...

– Аха, питао би га, да л' би с'г јединће на мен' и теб дал, ел на овог што од школу кавану напраји?

РАЗГОВОР

Обавезно навући каљаче. Од четрнаест до петнаест часова.

– Иди кући. Не долази овде.

Дуг, недокучив, поглед. Затвараш очи. На капцима сузе. Ћутиш. Не одговараш на моја питања. Језива, гробна, тишина болесничке собе. А ја долазим сваког дана само да бих причала са тобом.

Одлазим кући. На зидовима наше слике. Ћуте. Ћутим и ја. Ћутањем разговарамо ти и ја. Ја и слике.

Лела Милосављевић

РЕВАКЦИНАЦИЈА

(„Алма“, Београд, 2020)

УДОВАЦ

Мој Жика и ја живимо у браку тридесет година. Волели се и поштовали, кућили и децу одгајали. Већ смо прешли педесету и, као већини у браку, некад беше лепо, а некад смо мислили да и лепше има. Порастопе деца, Жика остаде без посла, завлада нека апатија и у нашој кући и међу народом. Све мање нам неко бане на кафу, а и ми ретко где идемо. Деца отишла својим путем, у потрази за послом и животом. Ми се осамили и ућутали. Негде скоро каже Жика отворио Фејсбук, нашао другове из Војске, па неке наше старе пријатеље што одоше преко света, те са њима мало размени поруке и убије време. Тако ја кад дођем с посла скувам ручак и све обавим, таман да мало проговоримо, али мој Жика гледа у телефон и не проговара, ко ова данашња деца. Решим ја да пропратим ситуацију, па и сама направим профил на Фејсбуку. Ставим слику неке згодне жене са рекламе из новина, па додам и још пар на трави, на плажи, онако издалека, само да се фигура назире. Наденем јој име, напишем да живи близу, па пошаљем Жики захтев. Прихвати мене Жика за пријатеља, па ми као прави центмамен посла поруку да ме поздрави и пожели добродошлицу. Руку на срце, Жика је увек био добар домаћин и волео госте, док су нам долазили. Тако, муж и ја почнемо да се дописујемо. Тада ја први пут чујем да мој Жика воли здрав живот, озбиљну музику, а вели и књиге воли, него не стиже да чита. Смела бих се заклети да Жика воли печење и сарму, да се згражава на фитнес и пахуљице, о књигама и музици и да не говоримо... Но, добро, прихватих ја игру па му уделих комплименте и напоменух да је данас све мање правих центмена. Тад он мени потанко описа колико је он савршен.

После пар дана упитам ја Жику је ли његова супруга одушевљена што има таквог делију, кад ми он на то одговори да је његова супруга, веселница, преминула пре две године! Ауу, кад то прочитах, дође ми да одем у собу, где он као гледа утакмицу, и да га убијем, па да мало ја будем удовица, али некако се уздржах. Кад ми исприча како о деци сам брине, по кући све сам ради, ма би ми жао Жике што сам му ја умрла. Кад одем на посао, Жика вредно пошаље поруку мени, па се јави и жени, ваљда да умири савест. Додуше, жени само кратко – купи хлеб. Или – одох ја на пецање. Са мном би, да је времена, поваздан писао. Пита ме и како сам спавала и шта сад радим, а и како се осећам. Пошто то одавно никога није интересовало, све ја Жики потанко испишем. Кад ми дође да се некоме пожалим, одем у собу, легнем и пишем мужу у дневном боравку. А било је дана кад поподне седимо на два краја угаоне гарнитуре и дописујемо се. Мој муж и ја. Понекад ми се Жика толико допадао да сам заборављала да са њим живим тридесет година. Понекад ме потера ђаво па га питам је ли покојна жена била лепа. Била је, болно напише Жика. Приупитам ја о тој покојници свашта, али он вешто избегне да се о њој дуго прича. Радије пише о мом мужу, за кога му написах да по цео дан гледа у телефон а на мене не обраћа пажњу. Е, њега Жика изгрди по пропису! Како може овакву жену да запостави, вели шта би он дао да није сам и јадан. Шта би он дао да има овакву жену крај себе! Пролазе дани, а ја чекам поруке од Жике и кад стигну, обрадујем се. Почели смо да се кријемо по кући и да се дописујемо. Нешто се мислим, ко је овде луд? А не знам ни шта да радим... Да ли да ипак убијем Жику, па да ми се на оном свету придружи, или да му пустим класичну музику и спреим овсену кашу за ручак, кад већ воли? Ако овако наставимо, заказаћемо састанак, па куд ћу онда. А све ми се чини да ће ми се уцвељени удовац и покојна жена заљубити...

Ипак мислим да је најбоље да што пре раскинемо, иначе ће враг однети шалу...¹

¹ Прича *Удовац* је добила награду „Вуко Безаревић“ за 2018. годину.

ИЗ РУКОПИСА

Михаела Кравич: „Тексас платно“

Еден Соријано Тринидад
(Eden Soriano Trinidad, Филипини)

O PALAD

O Palad!

Emiaaleot niya sa kamya ang bulaklak...

Naalighami ito sa kamyang mga palad.
Bay lamang nito kung sa pagpupulat lamang ng tula

Kasit niya itong purugin ng hatik,
At matamking na kawakoson.

Ang kaakit niyang palad,
Nakakabaliw nga.

Bandang-ganda niya nito.
Nahibing niyang makadampang palad.

Pinapamagat ng palad ang maiinam na ligay
Buwag mo akong pakingin, mamula ang kamyang
pipingi

O Palad! Kailangam kita!

Napang ganda ito ng mga bulaklak na
hinaharap mo sa mga takakin ng buhay.

Eden Soriano Trinidad
Filipinas

Данило Марић

НАДЗЕМАЉАЦ НА ЗЕМЉИ : РОМАН

1. РАЈ БИШЋА ПОЉА

У природи је човјека да му је најљепше и најдраже кад се налази у мјесту свог рођења, тамо гдје је сазнавао и сазнао о себи, тамо гдје су бивале најтоплије радости и најболније пакости, тамо гдје су доживљаји бивали најдубљи, доживљаји за вјечито памћење. Сваком човјеку због ових околности мјесто рођења је најдраже, али и оно друго је субјективно, мјесто рођења му је и најљепше. Најљепше и када је другим људима чак и ружно, и кад је и објективно, заиста, ружно. Међутим, постоји та удолица, Бишће поље, која би објективно могла понијети име Рајска башча, коју сваки посјетилац заволи као нешто и њему блиско.

Бишће поље, дужине дванаест и ширине око пет километара, једино је поље на планети Земљи са шест ријека: Радобоља, Јасеница, Неретва, Посрт, Буна и Буница, и петнаестак непресушних вреоцета. Бишће поље је једно од најсунчанијих и најсвјетлијих локалитета на Земљи. Не треба ни наглашавати да је природно да у оваквој оази расту најљепше руже, распјеване птице и мекоусне рибе. Разумљиво је и очекивано да у овој рајској љепоти живе и највићенији људи, људи обдарени растом, стасом и бистрином ума. У њему је, на обалама Буне, столовао први и посљедњи херцеговачки везир Али-паша Ризванбеговић. У Буничкој пећини испосниковао је Свети Сава. У Врачу је столовао Захумски жупан Мирослав, који је посједовао и користио чувено Мирослављево јеванђеље, на свијету најстарију писану словенску књигу. У Бишћу пољу је и других величина много, једна од њих је Косорска ћуприја, најстарији мост на Балкану, једна од тих љепота је и Врело Буне, које је највеће врело у Европи. У Бишћу пољу су и два града, Благај и Мостар, који својим чаршијама увесељавају бројне свјетске путнике, који вијековима овдје долазе и по свијету пишу и објављују љепоте ове рајске башче. Не треба ни сумњати да је Бишће поље увијек имало вићене људе, који су својом умношћу, физичким изгледом и гостопримством пленили свјетске путнике.

Данијел Зеџ је вјерни изданак Бишћа поља, човјек који је учен и научен на филозофском факултету, човјек кога познаје већина житеља Бишћа поља, и велики и мали, човјек који користи све своје слободно вријеме да се

нађе међу људима, на пољу, у кафани, на улици, на ријеци, да се нађе, поприча и развесели себе и друге. Они који га мање познају, обраћају му се са – Професор. Неподијељено је мишљење Бишћана да је Професор човијек који је највише завриједио у Бишћу и кад савјетују дјецу да уче и раде и додају: – Угледајте се на Професора. Професор је шест деценија живота провео у обиљу радости и среће, да би се наједном почела мутити његова радост и срећа, наједном су се око њега почеле замјетати приче, чудне приче, којима нико није знао потку, приче које су његову личност оговарале и калале, и доводиле у врло необичне сумње. Професор се, по тим причама, почео појављивати на мјестима гдје никад прије није био, на мјестима гдје му мјесто није, на мјестима и у догађајима са све више мистерије.

Професор је почео да посјећује Буничку пећину, једна је од тих прича, да се тамо задржава и нешто ради, да би на крају у њој остајао по читав дан и коначио у њој. Приче су корак по корак ишле даље, као што су и ове: Нешто са Професором није како ваља. Изгледа да је Професор посенилио и не зна шта ради и куда иде. Шта се ово догађа са Професором? Виђен је у Чобановом пољу...

Професор Даниел Зеџ живи у селу Косор са супругом, сином и двоје унучади, најугледнијом бишћанском породицом. А ово што се догађа са Професором као да у породици нема значаја, нико од њих ни на који начин не показује неке нове поступке око мужа, оца и дједа. У породици све тече како је и текло. Ближи пријатељу су почели, крајње обазриво, члановима породице, натукнути што о тим причама, о необичностима Професоровог понашања, али одзива није било, сви из породице као да нису разумијевали питања, слегну рамена, насмију се и наставе тамо гдје су и пошли. А кад су приче квасале и све више запљускивале Професоров дом, из њега су почеле да сикћу варнице: Шта сте се доповезали мога мужа... Мој деда није био тамо нити му пада на памет... Мој отац је у свему као и читав живот какав је био... – ни лук јео ни лук мирисао, како се каже и додаје – али ваша прича воња на смрад лука. Па ипак, Даниелову супругу ће један догађај бацити у мисаону сапуницу. Приче су је већ биле почеле периферно дотицати, али ће их тек иза овога догађаја пажљиво саслушавати и преслишавати. *Ипак, има ту нешто, шапутала је свом јастуку.*

(...)

БЕОГРАД У МЕНИ

Има нешто у том Београду што емигранту не да мира. Одете ви из њега, далеко, баш далеко, а он вас увек пронађе. И вуче вас к себи. Упорно враћа. Враћа вас оно жарко залазеће Сунце иза капије Београда и плава хаљина без бретела лепотице у кафићу која седи са друштвом код Кнеза и сатима испија једну лимунadu. Њена коса, кроз коју дува поветарац док вас она, безбрижна и несвесна своје лепоте, разоружава осмехом.

Враћа вас звук Скадарлије у летњој ноћи и глас оне девојчице што продаје руже до којих ником није стало. А ви их ипак купите. Купите све. Дате јој новац, а девојчица вас тужно гледа оним црним очима и каже:

„А да ми вратиш руже, сад немам више шта да продајем.“

Ал' паре не да назад. И ви се слатко насмејете. Онако како одавно нисте. Од срца. И вратите јој руже само да бисте видели онај победнички бљесак у њеним очима, који каже да вас је надмудрила. А вама драго.

Београд вас враћа успоменама којих се кроз маглу сећате, али их јасне и живе пронађете на калемегданском камену или на зиду фасаде која није окречена од ваше младости. Можда вас враћа шапат прве љубави или плаве очи младића са разбарушеном косом кроз коју провлачите прсте. Или су то стихови старих београдских боема или цвркут цивџана, који нигде на свету не звуче тако звонко као у Београду.

Шта год да вас враћа, препустите му се. Лепо вам је да сањате свој град. Његове реке још теку вашим венама, а мириси вам пуне плућа. Има нешто у њему што зове назад, што враћа, што нè дā да га заборавите. Одете и мислите – заборавили сте, а он се изненада појави у мирису јутарње кафе или цвету усамљене липе која ни близу не мирише исто, јер нема душу Београда.

И ви купујете карту. Летите у прошлост. Враћате се с лапама које ће у њему свити гнездо, док је ваше негде далеко. Враћате се да још једном доживите онај април у Београду. И тек кад дођете и видите осмехе на драгим лицима, схватате да вас враћају људи, јер они су тај Београд и април у вашем срцу.

Дејан Богојевић

НЕПРЕКИДНА НЕСАНИЦА ПОЕЗИЈЕ

Сјајни Душан Стојковић је 2020. објавио антологију француске / франкофоне надреалистичке поезије на 896 страна под називом: НЕПРЕКИДНА НЕСАНИЦА ПОЕЗИЈЕ. Коментаришем је хаику записима:

*сместити свемир у
једну реч и по тмини
и по зори: мама
(Марсел Аврен)*

*тумарајући по
сдвојој души налетим
на шину ноћи
(Артур Адамов)*

*пита се код ког
течног огледала моји
удови бубре
(Максим Александар)*

*дошавши из борбе
без ожиљака с горчином ћу
написати малу прибелешку
(Пјер Алешински)*

*моје срце убледело:
тако монотони снови
тако влажне планине
(Морис Анри)*

*газећи оштро камење
до врха планине дођох
на невино вешање
(Морис Анри)*

*рукавица великих птица:
кржави кљунови и ниски
назови летови
(Морис Анри)*

*уплетене визуелне песма
са истока и са запада
у жлебове решетки
(Морис Анри)*

*како је море постало
стих како је дрво постало
лист под стопалом
(Фернандо Арабал)*

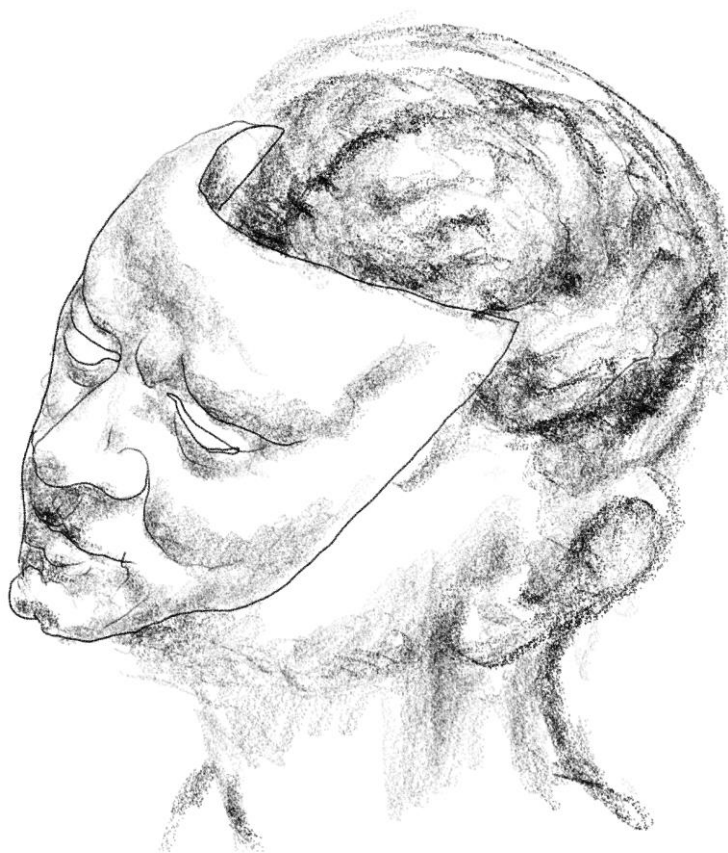
*лажем и једем –
мојим телом харају
строге хоботнице
(Луј Арагон)*

дани све краћи
и гипсана лица као ровови
љубави и пољубаца
(Луј Арагон)

попут бифтека
твоја кожа после пожара
чини предахе
(Луј Арагон)

искре ватромета
и маховине ка небу:
потонула мора
(Луј Арагон)

међу шибљем
бела ружа умире –
мирише жута
(Луј Арагон)

Данко Стојнић: „Маска“ (2020)

У ТРЕНУ ВЕК

ТУ ОКО НАС

Срушило се време на кровове брига,
На зидине голе, куће без прозора.
Испарили дани у котлу с верига,
У мислима ћути нека давна зора.

Све се дрско врти круговима пакла,
Пркосећи блудно свевидећем оку
Да све се разбије кô да је од стакла,
Док човека гоне кô на пашу стоку.

А свет већ урања у сопствену тмину
И мноштво већ кличе умирању части.
Ореол би свецу кô капут да скину
И да се насладе у све горчој сласти.

А аветном кућом звони ехо плача,
Јецају потомци – ридају сви преци.
Празнина у свему од свести је јача,
О страдању Христа сад нас уче жреци.

СНЕГОВИ ПОЛАЗНОСТИ

То снег ми на прозоре пао
Расутих измаглица
И недоглед равнице тишину јутра слуша
Белином узораних њива
А моје детињство разигра се
Снегом у коси и браздом на челу

Загризе мраз усне да збуни сузу
Која кану на санке сна
Док их дечија промрзла рука
Снегом што шкрипи кроз време вуче
Румених образа топлих
И браздом изнад горње усне

У ТРЕНУ ВЕК

Изгубићемо векове тражећи
један дан
дан страдања за нова рођења
изгубићемо себе
не нађемо ли бездан
у који нам тону сва
људска спасења

Изгубићемо ореол с иконе
крсне славе
дан наде у свечаним одорама
ако с дна свих мочвара
живог блата главе
не избавимо душе
из суштине срама

Изгубићемо хлеб, со, грозђе
крвљу брано
дан сусрета небеса с њивама
изгубићемо цело стадо
несном бројано
ако се ми продамо
и сви међу нама

Славомир Васић

ДРУШТВЕНИ КРЕМ

✱

Дао би он душу ђаволу, али ђаво је неће.

✱

Друштвени крем је буђав по врху.

✱

Имам седећи посао. Седим и просим.

✱

Како да дигнемо глас када је друштво килаво?

✱

Људи који не верују у бајке, тешко да ће разумети
њихов политички програм.

✱

Наше градитељске могућности су скромне.
Али то што срушимо, то је ремек дело.

✱

Не верујем у демократију јер сам у претходна три демократска система
завршавао као роб.

✱

Не знам да флертујем.
Ја се одмах заљубим у себе.

✱

Неке књиге је милина отворити.
Неке је милина затворити.

Неписменост смо елиминисали делимично. А писменост потпуно.

Нема вас нигде. Па ви видите где сте.

Нерођени боље прођу у животу.

Не траже наше главе. Само нам ваде цигерицу.

Није опасно када се пије ракија на празан стомак. Опасно је када се пије
на празну главу.

Нудим се цабе. Да чујем вашу понуду!

Осећам се као филозоф. Ништа не знам и све ми је јасно.

Политичар и кад ћути, знај да не говори истину.

Пре подне идемо у цркву, а по подне тражимо ђавола.

Рођенданска торта са стотинак свећица је брилијант живота.

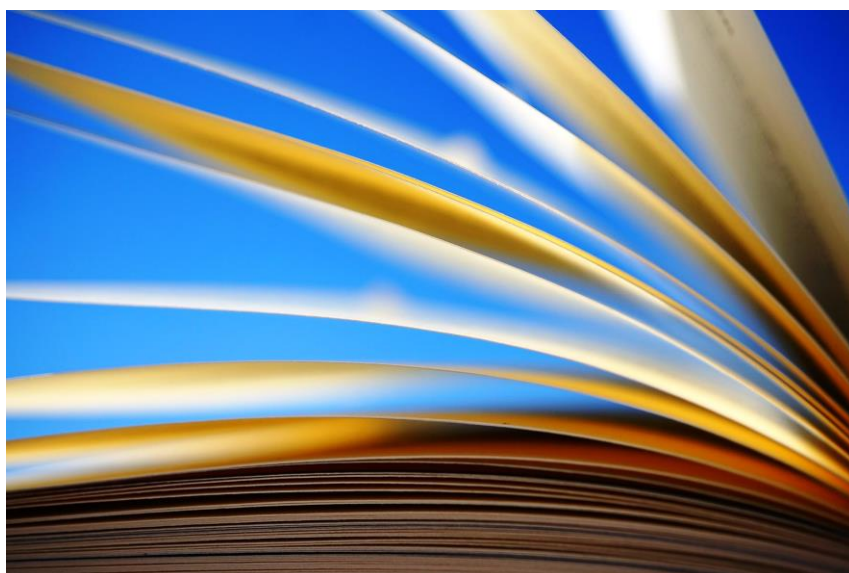

Све креће из главе. Чак и главобоља.

Човек може под водом да издржи пар минута.
А у жабокречини читав живот.

НОВИ ГЛАСОВИ

Михаела Кравич: „Књига“

ПЛАВИ МОСТ

Корачала је мирно и без страха, не привлачећи пажњу ужурбаних пролазника. На себи је имала летњу лепршаву хаљину дугиних боја, а на босим ногама тетет плитке старке. Коса јој је била свезана у коњски реп. На лицу јој није било шминке. Мост је имао плаву металну ограду. Када га је дотакла, хладио јој је дланове, иако је напољу било скоро 30 степени. Та необична студен јој је одједном прострујала целим телом. Скупљала је и савијала ножне прсте у патикама како би их загрејала. Кожа се јежила пред кратким налетом поветарца који је долазио са реке. Помисли у себи како ће то бити последњи осећај од којег јој дрхти цело тело и то је још више раздражи. Суштину кидања никако није могла да савлада ни да докучи. Можда се то десило због неког великог разлога, али она га се више није сећала. Тешила је једино чињеница да ће се ускоро све завршити. Када се у човекову свест учаури мисао о смрти, она се шири као зараза, не напушта ни један атом тела. И у тој одмазди више нико не брине како и због чега, свако само ишчекује крај, да се подвргне црнилу и у том бескрају ничега постане и сам ништа.

Пред очима почеше да јој се нижу слике из детињства. Стари орах под којим је весело скакутала ишчекујући родитеље да се врате с посла. Мирис бораније у млеку и свеже скувана кафа у подруму куће, из којег се чуо жагор веселих жена. Лагано јунско сунце које јој дидирује меке дечије ноге и греје просуто ћебе у трави. И ту се прекида низ лептирастих осећаја. Притиска длановима уши, не желећи да чује завијање сирене за опасност. Авиони ниско надлећу. Изнад ораха се димило, из куће је врисак жена надјачао њен урлик и запомагање. Стопало заробљено тешким стаблом дрвета, утрнуло од бола...

Изгубљени поглед из даљине поново се врати на њене босе ноге, ногу... Сетила се великог разлога, рата, изгубљеног стопала, распорених груди од бола и изгубљености да ће своје тело покривати пред човеком који је воли, да га никад неће моћи заголицати прстима у освит зоре, скинути све са себе и страшно водити љубав, да неће спретним корацима брижне мајке потрчати за дететом...

Хладан је челик плаве металне ограде, још хладнији загрљај мутне реке.

ПРЕВЕДЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Никола Оташ

Фрања Аркадијуш
(Пољска)

РИБА БАЧЕНА НА ПЕСАК

* * *

песме би требало ретко писати
да нико не би говорио
да је то пречесто
непотребно
због чега и зашто

нек слова свесно
пробуде из сна значење речи

док се коначно не дигне
песма на даљину сећања
у дубине бола у грудима

* * *

ова песма је лежала на папиру већ неколико дана
још је дрхтала попут срца рибе баченог на песак

добро наоштреном оловком
пробио сам перикардну кесу

слова су почела да се сипају

тек након неког тренутка приметио сам крв на рукама
и рупу унутар себе

* * *

у суботу у подне сама ми се некако написала реч
за добар почетак као подстицај
за наставак цватње

након неког времена схватио сам да реч је била једна
могла би се осетити као прва од њих више
или напуштена од других

будућност ове речи била је неизвесна
колико је несигурна мисао човека
који изненада изгуби расположење
кад схвати
да је одговоран за судбину песме

са великом озбиљношћу сам погледао реч хиљаду пута
покушао сам додати још једну
али брзо сам их уништио
ниједна није била она права

стојим над комадом папира стотину година
и подвргавам се тој стисци
јер не могу да одговорим на позив речи

Превела с пољског: Олга Лалић-Кровицка

Станка Бонева
(Бугарска)

ЈА САМ ВОДА

ДЕО БИВСТВОВАЊА

Срце ми прескочи. Упркос дажда,
грчевито, где хладно је дрвеће
да посети обезљуђена гнезда,
над ноћним шумарком да посветли хоће.
Изгреја, зађе, па опет изађе.
Као очајни славуј запијука,
отресе воду из које дође,
сакупи снагу а слаба је шака
и започе подухват у једном даху,
но пре но што из самоће крену
од леда ка жези, од пада ка врху,
Прозре да пут за „онострано“ је у сну.

А после... разгоре му се ватра.
С прерађањем пепео у крв преврну.
Полетех. И са краја света
срце ми се опет теби врну.

ИСПРАЋАЈ

На рамену ми свану...
месечина.
Изплаках некол'ко пахуљица.
моржеви одоше са јагодица,
када мој облак нестане и мину.

Остави блатне локве крај кишобрана
и по кожи електричне отпатке.
Тута ми – на пупољчиће разложена –
засипа изврнуте једрењаке.
Исуших се, море ме напустило,
а со ми у пустињи ишчезнула.

Осташе ране међузвездане
до белега од лањске медовине.

ЈА САМ ВОДА

Вода памти. Као сваки дажд.
Осну је линију у срцу метла
дели пространство где „процвета раж“
до гасећих се угарака светла.

Вода... сам ја. А вечност ти,
коју у успомене ток сада носи:
хлеб и звезде, бодљикава жица, трава, ...
зарђали срп и пређашњи откоси.

Почеће пљусак над билом брега,
по коме скитају мазне хијене,
што плот до кости споља пречисте од свега.
А извор нам изнутра носи промене.

Превео с бугарског: Милан С. Димитријевић

Елиза Сегнет
(Пољска)

РАСПОЛОЖЕЊЕ

ИСПОВЕСТИ

У себи имаш само зло.

Само зло.

Упамти

– више никада не допусти
такво понашање.

Неће је сегнути твоје руке
неће ранити речи.

– Па нисам хтео.

Десило се то сасвим случајно.

– Ћути!

*Још лечи случајне ударце,
а у њеним ушима
чују се исповести мржње.*

РАСПОЛОЖЕЊЕ

Колико тога је наизглед?

За неког њега,
за неку њу?

Мали део за уживање.

Можда за саму себе?

Слично као поправљање расположења.

У препуњеним орманима

– успомене матурске вечери.

Високе штикле

присећају и плаше.

Шетња?

Не сада,
не већ данас.

Можда ће
сутра ноге понети
макар на другу страну улице?

Можда
неко још памти
ону тамо девојку,
шта
не за себе
већ за друге
носила подигнуту главу.

Ипак након много година
схватила је
да је све било потребно

ради властитог расположења.

МИТ

Нема више мита
да жена је кућа, породица,
овисност од утицаја мужа.

Нема више мита
да су они бољи
да могу више.

Оне такође могу
да остваре снове.

Нема више мита
да јој је место под земљом.

Оне и они
су људи
слободне воље,
правом одлуке.

Превела с пољског: Олга Лалић-Кровицка

Васиљ Терешчук
(Україна)

ЧОБАНИЦА РИБЕ

(ИЗ РОМАНА „ОСТРВО МРАКА“)

С вечери се стари рибар вратио са Реке
У белу кућицу под тршчаним кровом,
Код жене, чије су груди пресушиле,
Не спознавши нежност дечијих усана,
А руке – нису прале пелене,
и нису колевку љуљале ноћима.

Стари је ушао у кућу
И ставио на сто, испод икона,
нешто умотано у влажан огртач.

– Жено, припреми млеко.
Имаћеш дете.
Јер, данас се догодило велико чудо.
Риба је три дана мимоилазила моје мреже,
Река извртала весла, као руке, –
Заносила у плићаке, гурала у вир,
Упињала се да уђе код мене у чамац.
Ја, који молитве не знам, молио сам се Богу,
Да дозволи да се жив вратим кући.
На крају је Река заборавила за мене
Па сам забацио своје мреже.
Тада ми се и догодило чудо –
Велика риба са тужним очима жене,
Чак се није ни копрцала,
као на смрт осуђена.
Још на обали је тихо умирала.
Узео сам нож и отворио јој утробу,
А тамо – нећеш веровати! – беба-девојчица,
Са рибом везана пупчаном врпцом.
Шта сам могао да радим? Узео сам је са собом,
Биће нам као кћи.

– А где је та риба? – плеснула је стара рукама.
– Сахранио сам је, као жену која је скончала на порођају.
Донеси млеко, јер дете је гладно.

Девојчица је расла на радост старима,
Зеленоока, весела и заљубљена у Реку.
Кад је улазила у воду –
Смиривали су се таласи,
А риба се скупљала
око ње у јатима, хтела је на руке.
– Немој, кћери, да идеш на Реку, – молила је жена, –
Јер ће те она једном узети.
А тада ћемо отац и ја
Умрети од туге.
– Али мајко, Река је
Тако добра према мени, – цвркулала је девојчица. –
Она каже да на дну има
Малену кућицу,
Где ћу ја моћи да живим, да се играм са сиренама,
И да ткам ћилиме од подводних трава.
– Кћери, кћери, не слушај Реку.
Она тебе хоће да украде.

А кад је девојчица напунила тринаест година,
Река јој је подарила огрлицу од бисера,
Зелену кошуљу од морске траве
И рекла јој да напаса мале сомиће
Са јатима несташних смуђева.

Стари је у очају исекао своју мрежу,
И разбио чамац,
Да не тражи даске за ковчег.
А жена је ишла да се клања на Реку –
Молила је да јој врати дете...

Превео с украјинског: Јарослав Комбиљ

Шандор Халмоши
(Мађарска)

ORA ET LABORA

Песник је наг (експеримент просветљења)
УЗВИК ЗА ЧИСТУ КЊИЖЕВНОСТ

Јер није само краљ, већ је и песник наг.
Или на тај начин, да не жели да се сакрије, а и нема где, или му је једина
жеља да се сакрије, да не покаже своје право лице, а можда га је већ и
изгубио.

Живот неких песника идентичан је са њиховим делом, он сам је
отворена књига, лежи на операцијском столу, свако може да копа по
њему до миле воље, не може да побегне, а и не жели.
Ни нема где, а нема ни рупа у закону.
Волео би да уздигне свет и да га обогати. Због тога често остаје
сиромашан.
Мало прича.
Зна да може да погрешити. То је дозвољено.
Танак је, а временом све тањи и тањи. Прозиран. Котрља светлост.

Живот и дело другог песника потпуно је независно једно од другог, он
време проводи у изврдавању, одбијању, позиционарењу. Лакта се, гази.
Згази. Не говори истину.
Сад и одмах хоће да се обогати.
Прича без престанка, врзма се. Као да је на сцени.
Муља. Мисли да је непогрешив.
Све дубље тоне у блато. Отпоран је на светлост.

Јер неки раде, а неки се позицирају.
По Магди Сабо: неки чисте, а уместо неких чисте други.

Између та два хаплотипа копрцамо се сви ми, савремени песници. Али имамо могућност одлучивања, стално се и одлучујемо или за једно или за друго. Вршимо избор. И без обзира, колико је коцка тешка, морамо да је бацимо.

А тај избор, колико год да је тежак, морамо да га учинимо.

Јер *„Морамо увидети: / Ако нас питају, поштено / треба одговорити. / Борбу поштено / треба прихватити, / пут поштено / треба проћи, / улогу поштено / треба одиграти, / без задршке и без обзира.“* каже Јене Џида, поета сацер у песми *Без обзира*. И додаје: *„Служити подједнако Христу и Пилату немогуће је.“*

У књижевним круговима прича се нашироко о свему и свачему, а најмање о најважнијем, о књижевности и о квалитету. О души. О веродостојности, **о основном ставу песника**, о одговорности писмених. О томе, шта је наш посао. О томе, из каквог живота се рађа поезија која душу уздиже и служи као ослонац и у најтежим временима. Овај свет, што се из дана у дан распада, поезија из дана у дан уме речју да га поново сједини и осмисли. Да неке речи треба да изговоримо, а неке боље не. Како да не трујемо стално бунар, извор. Јер изговорена реч има моћ. Стваралачку и рушилачку снагу. И сто пута, и хиљаду пута јао оном песнику који не посвети живот тој првој. Ако неко треба да зна, онда је то он, да демони имају моћ над нама само док их не именујемо и док их не прозремо. Тада ће нестати сами од себе. Чак и сопствени демони, а они су најжилавији.

Говори истину, али не само реалну. Јер истинита реч посвећује, лечи. А песник, ако је духовни вођа, и не може ништа друго да чини. У делима иначе не може да се лаже.

Над овим књижевним дискурсом који заслужује много боље, лепше, племенитије, узвишеније признање, доминира прост говор, институциони говор, нарушавање постојања и обострано гнушање, пикници поред јаркова, подмукли афекти и гестови, досадни панели, бескарактерна убитства карактера, недостатак тишине, очекивања, подела, свакодневно политизирање, или нешто налик томе, упирање прстом једно на другог или на неког трећег, одбијање одговорности, а са тим све мање налећемо на искрену реч, узвишену мисао, синтезу говора, самоанализу, благу тишину, поштено одрађени посао. Док се овај однос не преокрене, ипак би било пожељно утихнути, уронити у

себе, и чистити пред сопственим вратима, и радити, и радити, и чистити. Много. Као Станиславски и његова глумачка екипа, пре сваке представе.

Бројни класични и савремени примери доказују да се може стварати, изнедрити веродостојна животна дела без сталне државне новчане подршке, без стипендија и награда, па чак и без иједне од ових помоћи и признања. Теже је, али могуће. А може се поклекнути и уз ту силну подршку. Проћи кроз спољашње и унутрашње решето. Немојте ме погрешно разумети, не говорим ја о подржавању моралне и материјалне подршке, а ни против ње. Напротив! Те награде могу бити добре, рационалне, праведне, заслужене, могу пружити стварну помоћ ствараоцу као и његовом делу. И за ово постоје бројни класични и савремени примери. Говорим о нама. О томе који је најважнији задатак песника: да сачува своју веру, веродостојност, потчињеност због своје нагости. Своју здраву раздаљину од патетике. Животну радост, хумор. Да победи свој страх над дубином, и сталним битисањем изван зоне комфора. Да сачува тишину у себи, да чује размак између речи, чак и када јеца у себи. Да је будан, да препозна и распозна шта је добро, а шта зло, разликује мрак од светла, важно од мање важног. Чак и дух у материји. *Diakritis pneumaton*. Ако у међувремену стално очекује нешто, и показује и млатара рукама, и [дуплом мерилом] одмерава, лако може да изгуби равнотежу и пропадне.

И мада се каже да је добар песник мртви песник, хајде да противуречимо томе.

Док смо живи, треба да радимо. Стварајмо вредности. Будимо пријемчиви, присутни.

Погледајмо у себе. Понекад погнимо главе, рашчишћавајмо личне и заједничке ствари. Разговарајмо више једно са другима, поставимо духовна радионица. Узимајмо за озбиљно фаланстер, док га градимо, исмејмо га, када престанемо са градњом. Радујмо се делима сопствених руку, изађимо из себе и продужимо се у неком другом. Срушимо торњеве које смо подигли једно преко другог, поједимо сваки дан по једну јабуку. Ако је тишина, нек је мирна, ако је говор, нек је слободан, немојмо мерити речи знајући да ће нас други ипак разоружати, ако смо претешки, заштитиће нас, јер је вешт, јер нас поштује, јер има поверење у нас. Иза свега постоји још нешто, чак и иза бола, само иза рушења не

постоји ништа. Није довољно преживети, живети треба. Поносно, лепо, ведро. Везе се могу поправити, себи и другима можемо опростити, људе можемо потражити и позвати их, кад је радост велика, треба се радовати, кад је распад, показати пут. И радити, а не пропасти.

*Не питај шта домовина може да учини за тебе,
већ шта ти можеш да учиниш за њу.*

Као што је песник савест друштва, тако је песник-уредник, песник-куратор, песник-вођа институције, песник-песник [песник који је сам оличење јединства света] савест књижевности. Ако добро ради свој посао, ако служи, *биће реда и мира [Лао-це-Вереш: Тао Те Кинг]*, ако не, све ће преплавити муљ, блато, смрад мочваре. Тада се ткиво друштва распада, морал му се исквари, имуни систем ослаби, први ветрић ће га срушити. Ако има невоља, то није од сада. Траје већ деценијама, а можда цело столеће. Независно од тренутног курса. Штавише, независно и од општег курса. Књижевни свет „господине-брате-свете“ је прастари, унутрашњи свет испод курса. Рекло би се, *курсивни*. Улизица, ситна душа, лобиста, самовољан, надмен, на њега се стално чека. Ако постоје две стране у овој држави, тада су те две стране сигурно ове. Са једне стране писац, који користи своју моћ и на кога се стално чека, а са друге стране писац који се улизује, клања се. Проси. Моли. Који је кукавица и продана душа. Као да су столећа прошла бестрага. Писац за све, који злоупотребљава своју моћ и бројне положаје да би средио и уцењивањем искамчио себи награде, уредник који не одговара на писма аутора, издавач који издаје књиге само неких аутора, а рекламира себе, и споља и изнутра, да је он уредник књижевности, посматрач са оглавом код очију, уредник репрезентативних, познатих изабраних песама, који се никако не би потрудио да не прелиста само неколико страница рукописа, већ цео публикациони простор, узимајући у обзир и објављене књиге, куратор, који је главни у одлучивању, којем је лични интерес и интерес ужег круга увек најважнији, чак и тада, када не би имао везане руке код конкурса, и могао би да бира из ширег опсега, мреже продавница и службеници продаје, који имају задатак да дела спајају са читаоцима, а често баш их они изолују једне од других, свако, ко није вољан да допринесе синтези, суштинском приближавању, дијалозима, несебичном и што већем запоседању квалитета.

Мада живе ту и вође институција, уредници, куратори, награђивани, мали и велики издавачи, службеници продаје, писци, и *недужни песници*, који свој живот посвећују књижевности, раде свој посао великом посвећеношћу, несебично и понизно, добри су руководиоци својих новина и издавачких кућа, ако добију новчану помоћ државе, паметно је потроше, а ако не, и онда су истрајни до крајности, међу њима многи се баве неким грађанским занимањем, увече васпитавају своје дете, ноћу пишу, способни су да сачувају свој интегритет и за време најтежих личних и друштвених криза, живе без компромиса, стварају, раде, често дан за даном. Изграђују имиџ државе. Њихов рад је пожртвован, истрајан, темељан. На њих се увек може рачунати. Верујем да су они у већини. Верујем, да су они књижевност. У којој је само једно гледиште битно: књижевно. И квалитетно. Где влада радост, а не сумња.

Ако не будемо рушили више него што градимо, ако само за нијансу побољшамо свет, већ нисмо живели узалуд.

И као што монаштво има кључну улогу у настајању светског етоса, тако ни од овог гигантског задатка поновног грађења овог разбарушеног етоса, рушеног делимично од стране песника и писмених, савремени песник-монах не сме да побегне. Одговоран је. *У коме разум расте*. Да С. al F.

Како се опходимо један према другом, то нам је домовина.

Радити и молити се. Не речима, већ делом.
Нека нам живот буде молитва, а не обрнуто.
И ако дође до крајње невоље,
нека су песма и тишина са нама.

*Јер често спавају
Богови
И устукну сви
Лепооки
Ти грлиш тада
Ти береш цвеће
Ти се радујеш
Уместо њих*

Проклетство носиш
А да те нема
Свет би висио
Неискупљен.

Превела с мађарског: Јоланка Ковач

Ирина Цилик
(Україна)

МОЈ ПЛЕС

Мој плес...
Није безумни
повређени зли лептир,
што близу лампе
до краја живота
топлоте моли...

Није прекосутрашњи
изгланцан помућени спокој
девојке-сање,
заиста,
нескромно-гладне...

Није одрађена
необојена графика
нежно-беличасте
голе логике либида...

Плес крпе
црвене и много-слане,
што њоме очи
бику
повезују с машиницом!..

Плес
искушења прстију,
што су обузети сујетом,
ипак, нису заборавили све губитке
генетског памћења!..

Плес,

у коме шуштање сукњи
ултразвуком имплантира
кожу
на кожу,
и поново
на-живо
раставља!...

Плесала сам
мој плес
најмање времена
с тим,
да би дисала покретом
и црном јесени...

Плесала сам
мој плес
као химну анатомије,
да би трезнила
барем
сада
упалу мишића...

Плесала сам
мој плес
да би се, на крају крајева, уверила,
да сам жива, да сам ја – Ира,
да сам – Цилик
и заљубљена!

Мој плес...

Превео с украјинског: Ј. Комбиљ

Ондреј Каламар
(Словачка)

КИШОБРАН СЛОМЉЕНОГ СРЦА

✱

Није битно ко побеђује, ако сам то ја.

✱

Кишобрани имају сломљена срца кад дуго не пада киша.

✱

Киша, то је љубав до голе коже.

✱

Много је боље бити млад у седамдесетој, него бити стар у тридесетој.

✱

Када било коме опростиш, опростићеш и себи.

✱

Човек је стар када уместо дивљења колима, почне да се диви
надгробним споменицима.

✱

Жена најчешће зна шта хоће, јер хоће све.

✱

Влада је добар слуга, али лош господар.

✱

Проблеми су као мале ципеле. И кад нас стежу,
често се не умемо с њима растати.

✱

Јак загрљај може да угуши – тугу.

Када сам тужан, сетим се оних који за то заиста имају разлога.

Заборав је милостиња, коју сами себи удељујемо.

Будућност је почела јуче, само смо то потценили.

Требали би смо да схватимо да на питање: „Када ће нам бити добро?“ постоји само један прави одговор: „Сада, или никада.“

Свима нам је свега доста. Само некима веома мало.

Знате ли, какав је типични знак словачког оптимизма?
Када већ сви мисле да нема шта да се попије, увек се нешто нађе...

Мисао је оно најјаче оружје. И то је једино оружје којим не можеш извршити самоубиство...

„Знам да ништа не знам.“ – је у ствари једина истинита реченица у свемиру.

И пролив има своју позитивну страну.
На пример, када стигнете на време.

Мада је смех много здравији од пушења,
много више људи пуши, него што се смеје.

Превео са словачког: Александар Чотрић

АУТОРИ

Михаела Кравич: „Бојице“

Андрић Иво Мио – Рођен је 1948. године у Чанићима код Тузле. Дипломирани политиколог. Објавио је више од тридесет и пет књига поезије и прозе, као и десет књига афоризама. Књижевни радови преведени су му на десетак страних језика. Члан је Друштва хрватских књижевника и Друштва писца Босне и Херцеговине. Живи у Загребу.

Аркадијуш Фрања (Frania Arkadiusz) – Рођен је 1973. године. Пољски песник, прозаиста и књижевни критичар. Стекао је звање доктора хуманистичких наука у области књижевности на Шлеском универзитету одбранивши тезу „*Powojenne dyskusje nad pozytywizmem*” („Послератне дискусије о позитивизму”). Аутор је пет збирки песама: *Na przykład mnie nie ma* (На пример, нема ме 1994, 1996), *Powiedz mi siebie* (Изреци ми себе 1995, 1996), *Na zimnym uczynku* (На хладном задатку, 1999), *Ale się nie budzę* (Ипак се не будим, 2004), *Zacząć nic od początku* (Почети ништа од почетка, 2012), затим књигу прозе *Jestem pomysłem Pana Boga na człowieka* (Ја сам помисао Го-спода Бога на човека, 2010), као и четири тома књижевне критике: *Solidne niefarbowane retro* (Солидно необојена прошлост, 2004), *Strażnicy i najeźdźcy* (Стражари и окупатори, 2005), *Trzy szkice typu ziemia-ziemia-ziemia* (Три скице типа земља-земља-земља 2007), *Lipton story* (2009). 2014. године, у преводу Олге Лалић-Кровицке, у Књажевцу је објављена књига прозе *Асоцијације*, док је у Варшави изашла његова нова збирка прича *Rzeźby w masle* (Скулптуре у бутеру). Живи у Ченстохову на југу Пољске.

Бандука Јововић Милојка – Рођена 1951. године у Хаџићима – Сарајево. Наставник српскохрватског језика и књижевности. Објављене књиге: *За и против* (поезија), *Запали свијећу* (поезија), *У ходу* (хаику), *Скривено звоно* (афоризми и епиграми) и др. Живи у Подгорици.

Бицок Андреа Беата – Рођена је 1987. године у Кикинди. Мастер српске књижевности. Пише поезију, прозу, књижевне критике и огледе. Награђивана. Живи у Остојићеву.

Богојевић Дејан – Рођен је 1971. године у Ваљеву. Пише поезију, прозу, есеје, књижевну и ликовну критику. Заступљен у преко двеста зборника, заједничких књига и антологија у земљи и у иностранству. Превођен је на петнаестак језика. Објавио је више од четрдесет ауторских књига. Уредник је и приређивач многих периодичних и антологијских издања. Председник је Хаику друштва Србије и Хаику удружења Србије и Македоније. Живи у Ваљеву.

БОНЕВА СТАНКА – Бугарска књижевница. Филозоф и филолог. Објавила је две коауторске и једну самосталну књигу (*Засеј ми море*, 2012). Добитница бројних домаћих и међународних књижевних награда. Песме су јој превођене на енглески, српски, македонски, јапански, румунски и друге језике.

ВАСИЋ СЛАВОМИР – Рођен је 1962. године у Алексинцу. Објавио књиге афоризама: *Дођох, видех побегох* (1996), *Тест за ителовање ума* (2005), *Исповест билдованог мозга* (2008), *Ја сам Србин, а ви како сте?* (2014) и *Хомо сатирикус* (2019). Живи у Алексинцу.

ДИМИТРИЈЕВИЋ С. МИЛАН – Рођен је 1947. у Лесковцу. Дипломирани астроном и физичар, доктор наука. Аутор више књига о астрономији. Пише и преводи поезију. Књиге: *Песме* (преведена на бугарски), антологија *Космички цвет* (2003) и *Пред звезданим вратима* (савремена бугарска поезија, 2015), као и више књига о астрономији. Члан је Удружења књижевника Србије.

ДУРУТОВИЋ МИЛОРАД – Рођен је 1984. године у Никшићу. Магистар филолошких наука. Члан је Матице српске у Новом Саду и члан Одјељења за српски језик и књижевност Матице српске – Друштва чланова у Црној Гори. Награђиван. Живи у Никшићу.

ЗАБЛАЋАНСКИ АНЂЕЛКО – Рођен је 1959. године у Глушцима. Пише поезију, афоризме и кратке приче. Објавио је девет књига. Преводи поезију с руског језика. Покретач је и главни уредник часописа за књижевност *Суштина поетике*. Награђиван је за поезију у Русији, а за кратку причу у Србији. Превео је на руски, белоруски, енглески, бугарски и македонски језик. Члан је Удружења књижевника Србије. Живи у Глушцима.

ЈОКИЋ ПЕРИЦА — Рођен 1962. Дипломирани професор књижевности. Пише кратке приче, сатиричне приче, афоризме, драме, романе. Објавио дванаест књига: *Паметнији попушта* (афоризми, 1996), *Ти си мој геније* (роман у балади, 1996), *Доручак за Ему* (драма, 1997), *Тачно у подне* (антологија радио афоризма, 1998), *Лифт* (драма, 1999), *Причам ти причу* (сатиричне приче, 2013), *Искуства Роберта Ниманија* (сатиричне приче, 2014), *Огледи Роберта Ниманија* (сатиричне приче, 2015), *Свемирски дневник* (роман, 2015), *Строго за јавност : афоризми и закони* (2016), *Изразито добре приче* (2017, 2018), *Сазнања Роберта Ниманија : Баш добре приче* (2018), *Приче : избор* (2018) и *Маскенбал на жицама : Роман о Лондону и околини* (2020). Сарађује са часописима. Заступљен у бројним зборницима и антологијама. Награђиван. Превео је на руски, енглески, словеначки и македонски језик. Живи у Берамама.

КАЛАМАР ОНДРЕЈ – Рођен је 1958. године. Словачки писац.

КОМБИЉ ЈАРОСЛАВ – Рођен је 1944. у Старој Дубрави (БиХ, Република Српска). Дипломирани технолог. Преводи с украјинског и руског језика на српски и са српског на украјински. Пише песме и приповетке. Са украјинског

на српски до сада објављени преводи три романа, једне збирке есеја, једне збирке песама, једне збирке драмских текстова, а по књижевним часописима су штампани преводи око двесто песама, неколико есеја, стотинак афоризама, одломци из свих пет преведених романа, као и једна новела. Са српског на украјински објављена је једна збирка драмских текстова за децу. Његови преводи су објављивани у бројним нашим и страним часописима. Члан је Националног удружења украјинских књижевника. Живи у Врбасу.

КОСТИЋ ЈЕЛЕНА – Рођена је 1983. године у Рашки. Дипломирани филолог (српска књижевност и језик). Пише кратке приче. Објављује у зборницима. Живи у Рашки.

ЛАЛИЋ-КРОВИЦКА ОЛГА – Рођена је 1980. у Шибенику. Дипломирани филолог. Књижевница и преводилац српско-пољског порекла. Пише песме, кратке приче, хаику и драме на пољском и српском језику. Објавила је десет збирки песама на пољском, српском и словеначком језику, као и једну збирку драма. Превођена на енглески, бугарски, литвански, македонски, русински, белоруски, руски, словеначки, румунски, шпански, немачки и албански језик и заступљена у више десетина антологија и алманаха на Балкану, у Пољској и Немачкој. Лауреат петнаестак књижевних награда у Пољској и на Балкану. Са пољског и на пољски језик превела је више од четрдесет збирки песама и прозе аутора из Пољске, Србије, Хрватске и Словеније. Живи у Дукли (Пољска).

МАРИЋ ДАНИЛО – Рођен је 1938. године у Косору, Мостар (Босна и Херцеговина). Магистар техничких наука. Објављене књиге: *Чувари звијезда* (приповетке, 1983, група аутора), *Доктор лима* (приповетке, 1985), *Ни бос ни обувен* (приповетке, 1986), *Süzam daği* (приповетке, 1986, на турском језику), *Alipaşa* (роман, 1987, на турском језику), *Васа Киса* (роман, 1989), *Yaşova* (роман, 1990, на турском језику), *Мостарска трећа* (приповетке, 1997), *Vule Yelich* (роман, 1997), *Рика ријеке Дрине* (приповетке, 2000), *Сузопоље* (роман, 2000), *Алипаша* (роман, 2001), *Палата изнад Бел Кањона* (роман, 2004), *Лешинарке* (роман, 2005), *Од јаблана до поплара* (роман, 2006), *The Mystic Best Man* (приче, 2008, на енглеском језику), *Мистериозни кум* (приче, 2008), *Мостарска трећа* (приче, допуњено, 2009), *Васа Киса – мостарска лиска* (роман, допуњено, 2009), *Господин Алекса* (приче, 2010), *Радост и туга мостарског духа* (роман, 2011), *Госпа* (роман, 2013), *Our Lady* (роман, 2013, на енглеском језику), *Nuestra Señora* (роман, 2014, на шпанском језику), *Чемерика : Том I* (2017), *Чемерика : Том II* (2017), *Чемерика : Том III* (2017), *Вељко Бојић – прећутани умјетник* (истраживање, 2008). Објавио је више од седамдесет осврта, рецензија и есеја. Живи у Шарлоту (САД).

МИЛЕНКОВИЋ ДРАГИЦА – Рођена је у Књажевцу. Лекар. Пише приче, песме и афоризме. Објавила је књиге песама *Шапутања душе* (2002) и *Завет* (2018), књиге прича *Домишљарци* (2018) и *Читанка* (2020) и приредила позори-

шни комад *На прелу се вода замутила* Светислава В. Илића (2019). Заступљена у многим зборницима прозе. Вишеструко награђивана. Живи у Минићеву.

МИЛОСАВЉЕВИЋ ЛЕЛА – Рођена је 1966. године у Ужицу. Пише сатиру и лирску прозу. Објавила књиге *Трагови босих стопала* (2016), *Плес међу свицима* (2018) и *Ревакцинација* (2020). Живи у Ужицу.

НЕЗИРОВИЋ СЕНАХИД – Рођен 1963. године у Тузли. Дипломирани филолог (југословенске књижевности и српскохрватски језик). Пише поезију, прозу, есеје и критике, преводи. Добитник је бројних књижевних награда. Књиге: *Церемонијал* (1985), *Таксират* (1998), *Класићи* (2011) и *Јагма* (2020).

НИШАВИЋ ВУКАШИН – Рођен је 1981. године. Правник. Пише прозу. Објавио је роман *Кёркура* (2020). Живи у Зрењанину.

ОТАШ НИКОЛА – Рођен 1960. године у Делиблату, а умро 2016. године у Београду. Сликаp и карикатуриста. Имао је педесет самосталних изложби, а три је организовао испод воде. Награђен је са 85 значајних домаћих и иностраних награда. Са Слободаном Симићем коаутор је књиге антиратних афоризама *Српско тајно оружје*. Ауторске књиге карикатура: *No comment* (1998), *Оташирање* (2002), *За(ш)то* (2013)

ПАВЛОВИЋ РАНКО – Рођен је 1943. године у Шњеготини Горњој код Теслића. Пише приповетке, романе, поезију и драмске текстове. Објавио је осамнаест збирки песама, седамнаест збирки приповедака, пет романа, две збирке есеја, књигу књижевних критика и десет радио-драма за одрасле, као и тридесетак књига за децу. Заступљен је у читанкама, школској лектири и бројним антологијама. Превођен на многе језике. Живи у Бањој Луци.

ПЕНЕВА ИСКРА – Рођена је 1980. у Београду. Дипломирани математичар. Објавила збирке поезије: *Кутија са девет страна* (2002), *Ватра и лептир* (2004), коауторско издање *Путеви после* (2006) и двојезично на српском и македонском *Негде између / Некаде помеђу* (2015). Објављује у дневним листовима, зборницима, књижевним часописима у земљи и иностранству. Заступљена у многим антологијама. Превођена је на енглески, македонски, бугарски, албански, шведски, исландски, корејски, руски, украјински, влашки. Добитница је више признања и награда. Члан је Удружења књижевника Србије. Живи и ради у Београду.

ПЕТКОВИЋ ЛАКОВИЋ ГОРДАНА – Рођена је 1960. у Београду. Информатичар. Аутор је четири књиге прозе: *Колона*, *Dance of life*, *Канадски блуз* и драме *То нисам ја*. Приређивач је два зборника радова из дијаспоре. Објавила је и две збирке поезије за децу: *Радозналица* и *Нека расте наше дрво*. Награђивана. Живи у Торонту.

СЕГИЕТ ЕЛИЗА – Пољска књижевница. Објавила је дванаест књига поезије, прозе и сценских дела. Добитница бројних међународних награда.

СОРИЈАНО ТРИНИДАД ЕСЕН – Рођена је у Зимбалесу (Филипини). Пише поезију и преводи. превођена на неколико страних језика. Објавила је три збирке песама.

СТОЈНИЋ ДАНКО – Рођен је 1955. у Београду. Педијатар. Бави се дечјом пулмологијом и фтизиологијом. Објављене прозне књиге: *Априорна фантастика*, *Синтетичка аутобиографија*, *Две приче*, *Градске приче*, *Шест прича*, *Фасцикле*, *Девет прозора*, *Неколико чудних прича о екскурзорима*, *Колекција споредних размишљања о оцу*, *Диспликације*, *Мравињак*, *Повезивање*, *Метроном*, *Укус кафе и други одломци*, *Нематеријални остаци*, *Чистач ципела и Диспликације II*. Живи у Београду.

ТАДИЋ ВЕРИЦА — Рођена је 1949. године у Доњем Дупцу код Гуче. Пише савремену поезију, хаику, приче, сентенце, афоризме, књижевну критику и есеје. Објавила је четрнаест књига. Поезија јој је превођена на шпански, немачки, пољски, словачки, руски, енглески и италијански; кратке приче на словеначки. Добитник је бројних награда. Члан је Удружења књижевника Србије. Живи у Чачку.

ТЕРЕШЧУК ВАСИЉ – Рођен је 1962. године у Украјини. Песник, романописац, публициста и журналиста. До сада је објавио три збирке песама: *Сунчане стазе (Проміння стежок)*, *Власник месеца (Власник місяця, 1990)*, *Субота (Субота, 2004)*. Објавио је и један роман: *Острво мрака (Острів мороку, 2012)*, као и низ публицистичких и критичких приказа. Превођен је на пољски. Члан је Националног удружења украјинских писаца.

ХАЛМОШИ ШАНДОР – Рођен је 1971. године у Szatmárnémeti (Сату Маре, Румунија). Песник, преводилац, математичар. Објављена дела: *A démonokkal flancoló (Који се охолише са демонима, 2001)*, *Napleány voltál (Била си сунчева девојка, 2002)*, *Babérliget (Ливада ловора, 2003)*, *Mely a Salamoné (Која је Соломонова, 2004)*, *Annapurna déli lejtőin (На јужним падинама Анапурне, 2006)*, *Gileád (Гилеад, 2009)*, *Ibrahim (Ибрахим, 2011)*, *Lao-se szenvedélye (Лао Цеова страст, 2018)*. Живи у Будимпешти.

ЦИЛИК ИРЕНА – Рођен је 1982. године у Украјини. Пише поезију и прозу, на украјинском, руском и енглеском језику. Објавила је две збирке песама, две збирке приповедака, један роман и две књиге за децу. Превођена је на више од десет језика. Члан је украјинског ПЕН клуба.

ЧОТРИЋ АЛЕКСАНДАР – Рођен је 1966. године у Лозници. Од 1984. године објављује афоризме и приче у новинама и часописима. Објавио је књиге афоризама: *Даћемо ми вама демократију*, *Пета колона*, *Недозвољене мисли*, *Кратки резови*, *Гола истина*, *Померање памети (сатирични афоризми)*; *Играње главом (афоризми о спорту)*; *Својеглава књига*, *Дечја посла* и *О љубави с љубављу (афоризми за децу)*; *Добре вибрације (афоризми о женама и мушкарцима)*; књиге сатиричних прича: *Обележене приче*, *Приче пред буђење*, *Причињавање* и *Друге приче* и

књигу прича за децу *Озбиљно смешна књига*. Књиге афоризама или прича објављене су му у Румунији, Македонији, Словенији, Пољској, Мађарској и Бугарској. Приредио је антологију српског афоризма за децу *Раздељак*, зборник афоризама о спорту *Дриблинг духа*, Антологију савременог стваралаштва за децу српских писаца у расејању и Антологију савремене руске афористике. Заступљен је у антологијама које су објављене у САД, Русији, Немачкој, Шпанији, Италији, Аустрији, Бугарској, Македонији, Пољској, Румунији, Словенији, Шведској и другим државама. Међу осталим, добитник је признања: „Златна кацига“, „Радоје Домановић“, „Владимир Булатовић Виб“, „Јован Хаци-Костић“, „Драгиша Кашиковић“, „Стеван Сремац“, „Ђорђе Фишер“, „Златна значка“, „Златни беоцуг“, „Витезово пролеће“ и „Доситејево перо“ (награда ученика београдских школа). Лауреат је и књижевних признања у Бугарској, Румунији, Македонији, Црној Гори, БиХ и Либану. Приче и афоризми преводјени су на енглески, пољски, немачки, француски, словеначки, мађарски, румунски, шпански, македонски, руски, белоруски, албански, словачки, чешки, шведски, грчки, бугарски, русински, италијански, португалски, јерменски, грчки, каталонски, баскијски, арапски и турски језик. Живи у Панчеву.

Данко Стојнић: „Халѝна“ (2020)